URĂM CITITORILOR ŞI COLABORATORILOR „LEŞANA TOVA TICATEIVU"

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

ADMINISTRAŢIA: str. Sfinta Vineri nr. 9 — tel: 15.50.90. REDACŢIA: Bucureşti, str. Popa Rusu nr. 24 — tel. 11.80.80

Anul XXXV
Nr. 698
1 SEPTEMBRIE 1990
11 ELUL 5750
12 pag. 3,50 lei

Mesajul de Roş Haşana şi Iom Kipur 5751

adresat de Eminenţa Sa dl Şef Rabin dr. Moses Rosen comunităţilor evreieşti din România

Iubiţi fraţi şi surori!

Calendarul nostru naţional nu începe cu luna Tişri, lună în care serbăm totuşi Roş Haşana — Anul Nou. El începe cu Nisan, „luna primăverii" ח ד ש ה׳ ראשון, pe care textul versetului 12, 2 din Cartea Exodului o defineşte limpede: „Luna aceasta este pentru voi capul lunilor, ea este cea dintîi dintre toate lunile anului".

E şi firesc. Luna păşirii de la robie la libertate, luna ieşirii din Egipt începe istoria noastră naţională. De atunci începe viaţa noastră ca popor. Nisan e deci cea dintîi pagină a calendarului nostru.

Şi totuşi... Cu şase luni mai tîrziu, în ajun de toamnă şi nu la începutul primăverii noi serbăm Anul Nou — Roş Haşana, Capul Anului, ne adresăm urări de „a fi înscrişi în Cartea vieţii celei bune" şi, ceea ce e mai semnificativ, nu contenim a ne ruga. E drept, evreul se roagă în fiecare zi de trei ori, dimineaţa, la apus de soare şi seara. Cînd se apropie însă „Zilele Judecăţii", în miez de noapte şi în zori de zi, trimisul obştii bate în ferestrele caselor şi strigă: „Evrei, treziţi-vă să-l slujiţi pe Dumnezeu".

Pentru cine ne rugăm? Pentru noi înşine? Pentru poporul nostru? Deschideţi cărţile de rugăciune dedicate acestor zile şi veţi găsi nenumărate rugi pentru omenirea întreagă, pentru toate noroadele. Judecata cerească hotărăşte soarta tuturor fiinţelor umane care „trec înaintea ei ca turma înaintea păstorului".

היום הרת עולם „E ziua gestaţiei lumii". Gestaţie, nu naştere. Începînd cu această zi a început şi procesul de gestare a unei lumi care e menită să se nască, o lume a dreptăţii, o lume care, după „durerile facerii", după gestaţie, se va naşte şi va fi aşa cum o doreşte Creatorul, o lume în care „nelegiuirea, precum fumul se va risipi", o lume în care „domnia împilării va dispărea de pe acest pămînt".

Să conchidem deci.

Roş Haşana şi Iom Kipur sînt sărbători cu caracter eminamente universalist. Aşa ne-am pomenit noi de cînd trăim în această lume. Un popor mic şi slab care se zbuciumă să salveze omenirea întreagă. Cu umorul nostru plin de autoironie ne dăm noi înşine epitetul de „Welt-farsorger" — grijulii de soarta lumii. Întreaga noastră istorie, profeţii noştri, eroii şi martirii noştri, totul e o epopee în slujba unei măreţe idei. E ideea-cheie a tuturor rugilor acestui an nou iudaic care, pînă la urmă, nu e numai iudaic, ci al omenirii întregi.

לתקן עולם „Să dregem lumea" e ideea care străbate ca un fir roşu toate rugile noastre. Lumea aceasta în plină gestaţie s-o îndreptăm. Să n-o lăsăm să devină o junglă. Să ne rugăm, să ne luptăm ca lumea întreagă să nu mai

(Continuare în p. 5)

■ Eminenţa Sa rostindu-şi predica

50 DE ANI DE LA DICTATUL DE LA VIENA

La împlinirea unei jumătăţi de secol de la Dictatul de la Viena, cînd Hitler şi Mussolini au răpit Transilvania de nord de la România şi au dat-o Ungariei, au avut loc în România mari comemorări, care au cuprins întregul popor.

Federaţia Comunităţilor Evreieşti a organizat un serviciu religios în memoria celor peste 150.000 de evrei din nordul Transilvaniei care, în primăvara anului 1944, au fost deportaţi de fasciştii maghiari şi exterminaţi în cuptoarele de la Auschwitz. Comemorări au avut loc şi la Iaşi, Cluj şi în alte localităţi.

Ambasadorul Statului Israel, ambasadorul Venezuelei şi reprezentantul diplomatic al Statelor Unite, senatori, oameni de cultură şi ştiinţă, evrei şi nevrei, au luat parte la această solemnitate.

Predica Eminenţei Sale

„ZAHOR" — „Aminteşte-ţi cîte ai pătimit de pe urma lui Amalek" (Deuteronomium 25, 17), e chemarea multimilenară pe care Dumnezeu o face către greu încercatul popor evreu care n-are voie să slăbească memoria, căruia „LO TIŞCAH" (Ibid. 25, 19) nu-i este îngăduit să uite ce ne-a făcut AMALEK.

Întreg poporul român, toate naţionalităţile conlocuitoare în această ţară, în această zi de doliu, la împlinirea unei jumătăţi de veac de la Dictatul de la Viena, împlinesc acest comandament biblic.

„Dictatul de la Viena?" Doi fascişti, Hitler şi Mussolini, au ciopîrţit România, răpindu-i Nordul Transilvaniei, după ce, mai înainte, un fascist şi un comunist, Hitler şi Stalin, au făcut acelaşi lucru cu străvechea provincie românească, Basarabia.

Rezultatul? Şase sute de mii de morţi români într-un război nelegiuit, patru sute de mii de evrei ucişi la Auschwitz, la Iaşi, în Transnistria etc., de către fascişti maghiari, germani şi români.

(Continuare în p. 5)

■ Sanctuarul Cărţii la Muzeul Israelului, adăpostind Manuscrisele de la Marea Moartă

POPORUL CĂRŢII

„In limbile semitice vechi, termenul de «cunoaştere» nu înseamnă niciodată, ca la noi, o operaţie pur obiectivă a spiritului: inima participă şi ea şi implică totdeauna atît complicitatea cu obiectul, cît şi o anumită putere asupra lui. Pentru om, a cunoaşte răul înseamnă deci, totodată, a deveni conştient de relele instincte care se ivesc în el şi care îl inclină să facă rău...".

JEAN BOTTERO

Aşa este numit, de veacuri, poporul evreu: cel care a dat omenirii „Cartea Cărţilor", adică Biblia. Dacă zăbovim asupra acestei expresii, înţelegem însă că ea spune mai mult decît atît: poporul Cărţii înseamnă „Poporul Cuvîntului".

Nu numai ideile, dar nici cuvintele nu pot fi închise într-o carte. Într-o carte nu se află decît litere, care simbolizează sunetele vorbirii. Cuvîntul este unitatea intimă dintre sunetele vorbirii şi înţelesurile gîndirii. Numai citirea poate să reconvertească literele în sunete ale vorbirii şi să re-producă, astfel, ideile consemnate într-o carte. Literele nu sînt decît un mijloc mnemotehnic care prelungeşte memoria culturilor orale.

Înţelepţii care au scris Biblia şi-au dat seama că litera, care se adresează minţii, este mai potrivită monoteismului lor spiritual, decît imaginea, care stimulează sensibilitatea. La puritatea spirituală a monoteismului lor se gîndeau ei cînd au scris: „Să nu-ţi faci ţie chip cioplit şi nici orice alt chip, care se află sus în cer şi jos pe pămînt, în apă şi sub pămînt". De transformarea *ideilor* în *idoli* le era teamă atunci cînd au interzis orice fel de imagine asemănătoare fiinţelor cunoscute sau necunoscute.

Spre deosebire de imagine, litera, care, prin convenţionalitatea ei, a depăşit de mult pictograma, nu se mai adresează văzului, ci auzului, adică vorbirii prin care citim. „Se citeşte cu urechea, căci a citi înseamnă a asculta ceea ce celălalt a scris, înseamnă a recolta sunetele fixate grafic" [1].

Ideile, fiind spirituale, nu pot să locuiască în nici un fel de spaţiu: ele nu pot decît să dureze în timp, atîta vreme cît se desfăşoară vorbirea prin care citim sau prin care discutăm. În iudaism, avantajul literei constă în minima ei spaţialitate. Revault d'Allonnes observă că „scrierea este deja miniatură, reducerea spaţiului, deschiderea spre discurs, spre durata lecturii şi spre interiorizarea reprezentărilor" [2].

HENRI WALD

(Continuare în p. 7)

Întrevedere cu delegaţia senatorilor americani

Vineri 31 august a.c., Eminenţa Sa dr. Moses Rosen, preşedintele Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, a fost invitat de către senatorul Robert Dole, şeful delegaţiei de senatori americani care ne-au vizitat ţara, la o întîlnire cu membrii acestei delegaţii.

Au participat la întîlnire senatorii Alphonse M. D'Amato, Don Nicles, Connie Mack, John Warner, Jake Garn şi Steve Symms.

Au mai luat parte Excelenţa Sa ambasadorul S.U.A. la Bucureşti Alan Green jr. şi însărcinatul cu afaceri Larry Napper.

Convorbirea a avut ca subiect:

a) Schimb de păreri asupra actualei situaţii a ţării şi sprijinului de care tînăra democraţie a României are nevoie din

(Continuare în p. 5)

CAPITOLE DIN VIAȚA UNUI ETNARH*

Sub acest titlu, Moshe Yshon, directorul ziarului israelian „Hatzofe", organ al partidului religios (MIZRAHI), publică în numărul din 10 august 1990 un articol referitor la volumul de amintiri al Eminenței Sale, din care reproducem următoarele :

„Primejdii, încercări, miracole", așa și-a intitulat Rabinul dr. Moses Rosen al României cartea sa autobiografică, apărută la Londra, în limba engleză, în Editura Weidenfeld et Nicolson.

Povestirea vieții Șef Rabinului care a stat timp de peste 40 de ani de veghe comunității sale și a condus-o în numeroasele ei perioade grele sub regim comunist, a fost consemnată, după relatarea sa, de ziaristul Joseph Finklestone, redactor la „Jewish Chronicle" din Anglia.

Avem în fața noastră o carte care, prin relatarea vieții Șef Rabinului, nu numai că derulează capitole din viața Comunității Evreilor din România, dar aruncă o lumină și asupra iudaismului sovietic, pe de o parte, ca și asupra legăturii care s-a creat între comunitățile evreiești dindărătul cortinei de fier în general și iudaismul român în special, și conducătorii organizațiilor evreiești din lumea occidentală, pe de altă parte.

Este povestirea unei vieți neobișnuite a unui rabin și conducător care a stat, nu o dată, în fața celor mai grave primejdii și grele încercări, dar a știut să-și păstreze fermitatea din grija de a nu ceda absolut nimic din tot ce e legat de îndeplinirea misiunii sale rabinice, fiind și în situația de Etnarh a apropape o jumătate de milion de evrei care au supraviețuit în România după grozăviile Holocaustului ce a lovit iudaismul european.

ESENȚA SUFLETULUI EVREIESC

În cartea scrisă nu numai cu talent, dar și cu chintesența sufletului evreiesc al povestitorului, Șef Rabinul Rosen se dezvăluie ca un conducător evreu curajos, înțelept, un iubitor al poporului său, al Torei și țării lui Israel. Nu exagerăm dacă afirmăm că în această perioadă n-a existat un rabin care ar putea fi comparat cu d-sa și n-am cunoscut un conducător de obște care să fi știut să cîrmuiască cu atîta înțelepciune corabia evreiască pe valuri furtunoase ca să obțină o Alia de aproximativ 400 000 de evrei din România și aceasta în timp ce politica comunistă-sovietică era statornicită pe principiul porților închise.

Nu încape îndoială că Aliaua evreiască din România marchează punctul cel mai important în seria minunilor care se dezvăluie în cartea autobiografică a Șef Rabinului.

Și, totuși, acesta nu e decît unul dintre multele capitole care se citesc dintr-o răsuflare și care înfățișează suferința și primejdiile prin care au trecut evreii din România în decurs de 40 de ani și chiar ceva peste aceasta.

Există în carte multe amănunte despre suferințele evreilor chiar și din partea fraților lor evrei care s-au alăturat „Jewsecției" **, al cărei scop era să distrugă rădăcinile iudaismului și să nimicească rămășițele educației fundamentale iudaice din comunitățile evreiești din România.

Șef Rabinul a stat ferm în lupta sa contra „Jewsecției" și, în decursul timpului, împotriva diferitelor categorii de stalinism, punîndu-și mereu viața în pericol. (...)

Și, într-adevăr, printr-o minune i-a reușit Șef Rabinului Rosen, după cum o arată în cartea sa, să facă să existe organizări și fapte de viață evreiască și să vegheze ca să nu se stingă scînteia iudaismului.

Făcînd imposibilul posibil, i-a reușit și să înnoade legături cu iudaismul din Statele Unite și, prin intermediul său, cu guvernul, apărînd ca un protejat al americanilor. Aceasta a ieșit în evidență în timpul vizitei președintelui Nixon la București. „Cineva a avut grijă să-l convingă pe președintele Statelor Unite să lege o discuție cu mine în timpul vizitei sale în România. Dar întrebarea era : cum va ști el să mă identifice ? Am spus că eu port pe piept un Maghen David mare, de aur, așa că mă va vedea la recepția care va fi organizată în cinstea lui în palatul președintelui Ceaușescu. Și chiar așa a fost. Nixon m-a zărit de departe, s-a îndreptat spre mine și m-a salutat de parcă am fi fost prieteni de cine știe cînd". Ceaușescu și membrii guvernului au rămas înmărmuriți văzînd gestul prietenesc al președintelui Statelor Unite.

Această întîlnire a devenit o piatră de hotar importantă în activitatea Șef Rabinului Rosen. Ea i-a deschis posibilități de îmbunătățire a situației evreilor din România.

RELAȚIILE CU AUTORITĂȚILE — „O DRAGOSTE DIN INTERES"

Cu toate acestea — subliniază Șef Rabinul în capitolele biografiei sale — relațiile sale dintotdeauna cu Ceaușescu au fost reci. El s-a întîlnit cu dînsul poate de 8—9 ori în total. În ultimii ani a fost chiar evidentă o ruptură între ei și aceasta a ajuns la culme cînd au fost organizate festivități pentru marcarea aniversării a 50 de ani de activitate rabinică și 40 de ani ca Șef-Rabin. Acest moment festiv a fost boicotat de autoritățile din România.

Nu numai atît, dar Ceaușescu a interzis și ambasadorului român în Israel de a participa la festivitatea care a fost organizată la Ierusalim.

Dacă ar fi să caracterizăm relațiile Șef-Rabinului Rosen cu autoritățile, acestea au fost o „dragoste din interes". Cît timp au avut nevoie de el, i-au făcut complimente, iar din clipa în care au simțit că nu se vor putea servi de el pentru a obține „clauza națiunii celei mai favorizate" în comerțul cu Statele Unite, s-au dezis de el.

De fapt, nici Șef-Rabinul Rosen nu s-a considerat un prieten al regimului. El a fost atent să aibă relații cu autoritățile cu singurul scop de a salva evreii, de a păstra moștenirea lor iudaică și, în acest domeniu, succesul i-a surîs.

În capitolele cărții sale găsim o descriere interesantă a unei simbete la Moscova, a întîlnirilor sale cu rabinul comunității și cu cei ce făceau rugăciunea în Sinagoga Mare de acolo. În cadrul acelei vizite, și-a notat în jurnalul său folosind cuvintele imnului național

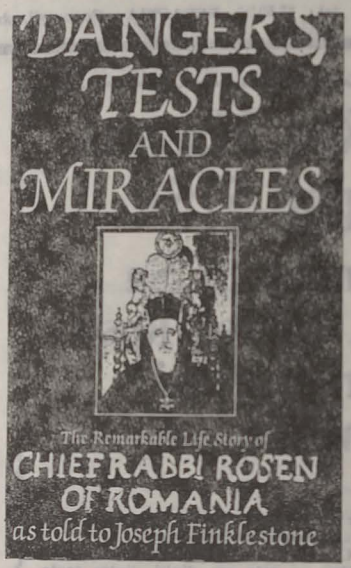

al poporului evreu : „Încă nu s-a pierdut speranța noastră"...

Șef-Rabinul și membrii comunității sale au fost, într-o oarecare măsură, un sprijin pentru evreii din Uniunea Sovietică. Ei au trimis acolo revista Federației Evreilor din România și au sprijinit, în măsura posibilităților, întărirea simțămintelor evreiești ale iudaismului din Uniunea Sovietică.

În unele capitole ale cărții, Șef-Rabinul se referă la relațiile sale cu Statul Israel. Povestește despre întîlnirile sale cu conducători israelieni, între care cu Golda Meir și cu Menahem Begin și, cu această ocazie, dezvăluie o dispută avută cu Golda Meir. Ea i-a obiectat faptul că se ocupă de întărirea vieții comunitare și de crearea unor instituții de studiere a Torei. După părerea ei, era preferabil să orienteze toate strădaniile spre probleme de Alia. La aceasta, Șef-Rabinul a răspuns : „Dacă doriți să aduceți evreii din România în Israel, atunci trebuie să avem grijă, înainte de toate, ca ei să rămînă evrei".

Între altele, am fost impresionați de capitolele care prezintă starea de spirit din România în zilele Războiului din Sinai, ale Războiului de șase zile și ale Războiului de Iom Kipur, cum au reacționat evreii și cum a fost în dispută Rabinul cu autoritățile ca să împiedice atîtarea antiisraeliană care însoțea ș.a.m.d.

Nu era ușor să reprezinți o poziție deferită, dar, după obiceiul său, Șef-Rabinul a stăruit să explice lucrurile de pe poziția evreiască religioasă și pe aceasta cale a răspîndit și idealul sionist religios printre membrii comunității sale.

Nu avem posibilitatea de a prezenta tot ce se relatează în carte, începînd cu capitolele din viața rabinului ca student și ca soldat în armata română, cînd a fost atent să respecte o viață religioasă și să se ferească de mîncăruri interzise. Cele arătate se întind pe o perioadă de aproape o jumătate de veac, cuprinzînd și amănunte despre întîlnirea Șef-Rabinului cu Papa și cu alte oficialități, dintre care unul, adjunctul secretarului de stat american, Eagleburger, îndeplinește nu numai rolul de legătură a Șef-Rabinului cu Washingtonul, dar și de om ce stă de-a dreapta lui în clipe de primejdie spre a-l salva.

O LEGENDĂ CE FACE PARTE DIN REALITATE

Cartea se citește pe nerăsuflate. Ea înfățișează cititorului multe episoade care au fost, ani de zile, necunoscute publicului larg. Azi, cînd acestea ne sînt dezvăluite, îl putem vedea pe omul care stă îndărătul lor cu deplinătatea curajului său și cu talentul său de conducător. Fără îndoială că numele lui va fi înscris în istoria evreilor din România ca unul în generația sa. Depune despre el mărturie Șef-Rabinul Marii Britanii, Immanuel Jacobowits, în prefața la carte, arătînd că e vorba de un om care a devenit o legendă vie încă în timpul vieții sale și aceasta nu e o legendă, ci o parte a realității în care a strălucit ca o stea dr. Moses Rosen, Șef-Rabinul României, dintr-un spirit de sacrificiu suprem devenit un conducător îndrăzit de frații săi și căutînd binele poporului său.

În capitolul care încheie cartea, Șef-Rabinul Rosen precizează că nu se consideră un erou. A făcut ceea ce a făcut pentru că așa i-a dictat conștiința sa evreiască. „Am văzut în fața mea sarcina de a salva vieți de evrei, de a elibera evrei de robie și de a avea grijă de onorarea fiecărui om creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, învățînd pe oameni Tora și căile vieții evreiești".

În aceste cîteva cuvinte este sintetizat întreg conținutul cărții, esențialul din cele 40 de ani de activitate ai Șef-Rabinului în comunitatea evreiască din România.

Acum, cînd Șef-Rabinul Rosen încheie acest capitol de viață, presupunînd că ar fi întrebat ce atitudine ar lua dacă ar fi solicitat să îndeplinească din nou aceeași misiune, ar răspunde : „Aș începe totul de la început, căci principalul este să salvezi evrei și să-i înveți Tora".

— —

* Etnarh — Reis Galuta. În diaspora din Babilon, demnitatea supremă rabinică a tuturor așezărilor evreiești.

** Organizație din Uniunea Sovietică a evreilor comuniști, după al cărei model s-a constituit și Comitetul Democratic Evreiesc de la noi, al cărui scop real era nimicirea instituțiilor evreiești.

MIRIAM

Am drumețit relativ mult în cei șaizeci și șapte de ani de viață. Silit și nesilit. De pildă, cel de-al doilea război mondial mi-a călăuzit pașii pe itinerare inimaginabile — trecînd și prin infern.

După instaurarea păcii, am fost binecuvîntat cu un voiaj mult visat — în Egipt. Străbătînd deșertul, nu cu viteza cămilei, ci cu aceea a unui autocar modern, mi-am adus deodată aminte că am avut la școala primară din Roman un profesor de religie și ebraică : domnul Iosif Feldstein. Era, printre altele, un povestitor excelent al legendelor biblice. Să-l tot asculți, iar eu îl ascultam cu brațele la piept și cu gura căscată. (De fapt învățătorul, citindu-mi în clasa a III-a compunerea „Cum mi-am petrecut vacanța", m-a mîngîiat pe creștet, prorocindu-mi viitoarea profesiune). Ascultam și vedeam aevea tot ce ne dezvăluia : Egiptul... truda sclavilor... palatele faraonilor... nașterea lui Moise... călătoria sa într-un coșuleț pe apele Nilului... prima sa dilemă : autul sau jarul ?... ieșirea din Egipt..., apoi, lungul și sinuosul drum către Canaan. Și cum amintirile au darul de a se chema una după alta, m-am pomenit gîndindu-mă la toți prietenii mei din anii adolescenței, care viețuiau dincolo de Suez, trudind și luptînd, luptînd și trudind pentru a edifica o țară între niște hotare mișcătoare, așa cum erau (și mai sînt) multe pe „hărțile mișcătoare" concepute de diplomația ultimului război mondial. Și căile acestor flăcăi, pînă a ajunge să sărute pămîntul arid (în anii aceia) al unui țărm numit al Făgăduinței, au fost lungi și sinuoase.

Am fost cîndva un pumn de fete și băieți... o gașcă... copii ai Căii Văcărești și Dudești... Copiii universului peltzian Muncitori și visători, trăind într-o sărăcie curată (la propriu). Ucenici — viitori meseriași. Băieți de prăvălie — viitori negustori ambulanți. O dată pe săptămînă, calendarul ne dăruia o zi de sărbătoare. Duminica adolescenței noastre : plimbări, îmbrățișări discrete, o prăjitură la „Pariziana", un film (chiar două) la „Izbînda" sau „Gloria", la „Rex" sau „Lucifer". Îmi plăcea o fată, dar mă dădeam în vînt după alta. Făceam politică. Eu cu încă doi prieteni eram partizanii steagului roșu. Ceilalți, mai mulți la număr, erau ai steagului alb-albastru. Însă „ieled-ieled" jucam împreună sub acoperișul sediilor sioniste de pe strada Anton Pann. Teribila toamnă a anului 1940 ne-a despărțit și ne-a risipit. Eu, Rafi, Bianca, fără să știm unul de altul, am pornit-o spre Răsărit, urmîndu-ne destinul. Bianca a murit doborîtă de malarie și inaniție... Rafi, subrezit de malarie și mizeria războiului, avea să se stingă la scurt timp după ce tunurile au încetat să mai bubuie. Eu am supraviețuit tragediei, deși am luptat cu arma în mînă împotriva nazismului, contribuind la eliberarea Bielorusiei și Lituaniei, la căderea Königsbergului.

Ceilalți prieteni au pornit-o spre sud. Daniel Horovitz a împărtășit soarta evreilor înghesuiți pe vasul „Struma", scufundat, în 1942, de o torpilă. În schimb, Fritz, călătorind pe un alt vas, a atins țărmul mult visat și n-a ezitat să se înroleze în batalionul britanic format din voluntari evrei. Surorile Adelina și Miriam au ajuns în Galil. Hari și Șeli au urcat o adevărată Golgotă, străbătînd poteci ascunse ce șerpuiau prin Ungaria, Austria și Italia. Așa se face că la „ora șase după război" (ce titlu frumos dat unui film devenit antologic), Calea Văcărești și Dudești au fost văduvite de rîsetele și zbenguielile noastre.

Da, a bătut un ceas ! Mă chemau amintirile. Am traversat Mediterana în căutarea prietenilor din anii adolescenței. Pe unii i-am regăsit, pe alții, nu. Din pricina spațiului limitat, nu-mi pot îngădui de a evoca, în continuare, decît revederea cu Miriam.

Kibuțul „Șamir" se află situat în Galil, la poalele muntelui Golan. Pînă nu de mult, de pe înălțimile sale, inamicul deschidea, ori de cîte ori avea chef, foc intens asupra celor care jos, în vale, munceau din zori și pînă-n noapte pentru a transforma un pămînt arid și bolovănos într-unul fertil, pentru a metamorfoza un pustiu într-o livadă.

„În acest loc se afla săpat adînc un adăpost. În momentele cînd eram atacați cu mitraliere și tunuri, copiii erau aduși aici în mare grabă, în timp ce noi apucam armele".

Lîngă mine — Miriam. Cuvintele sînt ale ei. N-a uitat româna. Îmi înalț privirile: un imens covor verde, luminat de un soare puternic, urcă spre crestele Golanului. Dincolo — azurul cerului. Știu pe propria-mi piele ce înseamnă să înfrunți un inamic care te atacă de sus în jos și imaginile ce îmi trec pe dinaintea ochilor nu pot să nu mă cutremure, deși peste întinderi dăinuie o liniște adîncă, cu aromă de portocal. O senzație ciudată mă cuprinde privind în juru-mi. Nu-mi vine a crede că eu, un fost colhoznic (doi ani într-un colhoz din Uzbekistan), mă aflu în centrul unui kibuț... al unei așezări cu o urbanistică neobișnuită pentru ochiul unui european. Căsuțe tip (antreu, living, dormitor, baie) risipite pe sub portocali, unite printr-o rețea de străzi înguste și asfaltate. Și multe flori, și mulți copii și bunici jucîndu-și nepoții. În ajun de Hanuca, „Șamir" pare o stațiune de odihnă...

Miriam mă însoțește. O ascult cu evlavie și descopăr, după cinci decenii, rădăcina neatinsă a prieteniei noastre adolescentine. Amîndoi am rămas consecvenți unor idealuri... și mîndoi am muncit din greu pentru a le vedea împlinite. Efortul nu ne-a înrăit. Poate din dorința sinceră de a fi pentru cei din jur exemple demne de urmat. Ajunsă în Israel, Miriam a poposit direct în kibuț și, în ciuda vicisitudinilor (frontiera cu Siria), nu l-a părăsit. Aici s-a căsătorit, aici a născut și și-a crescut copiii... copiii crescuți în auzul imperiosilor căturilor vrăjmașe, al cîntecelor de muncă, al rugăciunilor pentru cei căzuți. Nu știu cîte filele de istorie o fi citit Miriam pe chipul meu, dar știu cîte am descifrat eu pe chipul ei de muncitoare, de nevastă, de mamă, de bunică. Kibuțul „Șamir" se bucură de faimă. N-aș vrea să cad în patima mitizării. Pe drept, la prima vedere, kibuțul poate fi asemuit cu o rezervație populată de evrei care, la

MERIDIANE • MERIDIANE • MERIDIANE

Registrul supraviețuitorilor

În Statele Unite a fost inițiat și a început să fie pus în aplicare proiectul unei lucrări remarcabile: „Registrul național al supraviețuitorilor evrei ai Holocaustului".

Recent a apărut primul volum: o impunătoare carte cu o simplă copertă gri.

Benjamin Meed, devotatul președinte al Federației supraviețuitorilor evrei ai Holocaustului, este animatorul acestui proiect devenit realitate. Volumul include primele 28 000 din totalul celor 65 000 de nume, adunate de inițiatorii lucrării, de supraviețuitorilor din Statele Unite ale Americii și Canada.

Dar, așa cum a subliniat dl Meed, în cursul unui interviu, este imperios necesar să se strîngă numele celor rămași în viață, cît mai repede posibil. Jumătate dintre supraviețuitorii de azi în viață nu vor mai fi, probabil, în următorii zece ani.

Dl Meed, care a venit în America după război ,a vorbit emocionat despre misiunea sa. Printre alte funcții pe care le-a îndeplinit în cadrul comunității evreiești a fost aceea de președinte al Consiliului pentru Memorialul Holocaustului, muzeu care se construiește la Washington, fiind proiectat să-și deschidă porțile în 1993.

„Ei spun că n-a fost atît de groaznic — se referă dl Meed la cei care neagă Holocaustul. Ei spun că și alții au suferit. Ei spun că tragedia n-a fost exclusiv a evreilor, că li s-a întîmplat la fel și altor popoare. Dar distrugerea noastră nu a fost la fel. A fost cu totul aparte. Noi am fost uciși pentru simplul fapt că ne-am născut evrei".

Dl Meed, el însuși supraviețuitor al Ghetoului din Varșovia și stabilit în prezent la New York, își sintetizează obiectivul: „Doresc să las o documentare completă privitoare la fiecare supraviețuitor. Acum este ceasul al 12-lea".

În introducerea volumului se subliniază că „registrul atestă existența noastră în lumea întunericului". Cartea va fi distribuită marilor biblioteci publice, centrelor comunitare evreiești, muzeelor din lumea întreagă, universităților și instituțiilor de studiere a Holocaustului. Ea nu va fi comercializată.

„Fiecare supraviețuitor — a adăugat dl Meed — trebuie să simtă că, într-o zi, nepotul său va avea posibilitatea de a deschide această carte și de a vedea rădăcinile familiei sale. Acel nepot va fi foarte dezamăgit dacă bunicii — supraviețuitori ai lagărelor morții — nu-și vor fi înscris numele în acest registru".

200 de ani de viață evreiască în Canada

La Muzeul Canadian al Civilizației, din orașul Hull-Quebec, a fost deschisă, în primăvara acestui an, expoziția „Două secole de viață evreiască în Canada", fiind accesibilă pînă la 16 septembrie 1990. La realizarea ei s-a lucrat întens timp de trei ani, sub directa îndrumare a doamnei Sandra Morton Weizman.

Diversele exponate — cca 300 — confirmă existența unei populații evreiești implicate în toate aspectele vieții socio-culturale a țării. Ele cuprind o arie întinsă de preocupări, stări și condiții, „de la simplu la somptuos, de la o existență obișnuită la una neobișnuită... cu referiri la traiul cotidian și la ritualuri...". Sînt de semnalat dintre exponate: un baldachin de căsătorie, din mătase albă, brodat cu frunze de aur, datînd din anul 1864, executat la Templul Emanuel din Victoria; o pălărie de cowboy datînd din anul 1930, produsă la singura fabrică de acest gen, fondată de Judah Shumaher; o broderie realizată în anul 1771 de către o fetiță de numai opt ani, Elisabeth Judah, din orașul Quebec; un plic cu trei despărțituri pentru azimă, brodat în jurul anului 1920, de către Sally Spindel și utilizabil la ceremonialul serilor de Seder șel Pesah, precum și alte obiecte.

Istoria trecută și prezentă a comunităților evreiești din Canada este înfățișată vizitatorilor și prin videocasete.

În final ,expoziția, după popasuri în principalele muzee din New York și Canada, va ajunge în Israel, la Muzeul Diasporei Evreiești, „Beit Hatefutzot", din Tel Aviv, aducînd mărturia celor 200 de ani de viață evreiască în Canada.

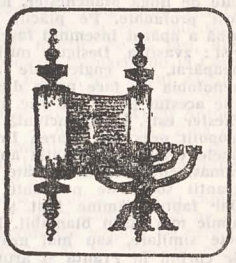

Preț al inteligenței

Faima moșavului (moșav — un fel de întovărășire agricolă) „Șorașim", din Israel — fondat de un grup de tineri cu o înaltă pregătire tehnico-științifică și care au făcut Alia din S.U.A. și Canada, acum mai bine de un deceniu — a depășit, în ultimii ani, hotarele Israelului. Producția sa de echipamente medicale, într-o gamă variată și de înaltă tehnicitate, se bucură în lume de multă prețuire. Moșavul a făcut primii săi pași acum 12 ani, cînd un grup de specialiști au luat inițiativa realizării unor aparate medicale specializate. Foarte repede. creativitatea, inteligența au intrat în acțiune, specialiștii găsind un bun teren de activitate. Pe atunci, „Șorașim" era primul pe acest tărîm. În prezent, multe kibuțuri i-au urmat exemplul, iar astăzi există o adevărată concurență în producerea unor variate și sofisticate echipamente de acest gen. Și totuși, „Șorașim" rămîne în frunte. Din toate colțurile Israelului și, foarte adeseori, de peste hotare. sosesc aici grupuri de vizitatori, ca să cunoască viața moșavului, pe producătorii săi și, tot aici, au loc, periodic, seminarii, discuții, prilej pentru creatori de a împărtăși date despre stadiul și rezultatele unor cercetări. Nu de mult, ei au lansat pe piață un aparat de ecografie cerebrală, denumit „Cerebro-Trac", în stare să deceleze. într-o fracțiune de secundă, procesele ce au loc în creier. În cazul unor intervenții chirurgicale, cu ajutorul lui „Cerebro-Trac", medicul este avertizat în privința dereglărilor ce intervin în zona creierului. Multe spitale au și achiziționat aparatul, care mai are și avantajul unui volum foarte redus.

Un congres la Leipzig

Aproximativ o sută douăzeci de participanți, printre care și un număr de oaspeți din Republica Federală Germania, s-au adunat recent la Leipzig, unde au discutat, pe bază de referate și ample citate și exemple din Biblie, despre poziția femeii evreice în tradiție și actualitate.

Hannah Gath, din Tel Aviv, a schițat, în referatul ei, însemnătatea personajelor feminine, de pildă, cea a străbunicelor, consemnată în cartea I a Torei (Geneza) și a dat răspunsuri la întrebările referitoare la rolul și situația femeilor în societatea modernă israeliană.

Miriam Brassloff, din Zürich, a vorbit despre actele de binefacere ale femeilor și despre gîndirea socială în rîndul evreilor. Ea a prezentat, ca și Jana Marcus, din Berna, un aspect al continuității de fond dintre activitatea socială a femeilor evreice contemporane și tradiția lor istorică. Jana Marcus a subliniat că și în zilele noastre este foarte plăcut și convingător să descoperi, alături de tine, personaje feminine aidoma celor biblice și să le poți înțelege ca figuri semnificative ale istoriei noastre.

Programul, care a fost realizat, din capul locului, cu sprijinul comunităților religioase evreiești, s-a încheiat cu un serviciu divin, condus de rabinul local din Hanovra, Henry G. Brandt, oficiat în sinagoga din Leipzig.

ȘTIRI DIN BALCANI

Sinagoga din Vidin, inaugurată în 1894. A fost construită după proiectul sinagogii din Budapesta. La ridicarea ei au lucrat meșteri italieni

În Bulgaria a luat ființă, la 17 martie 1990, Organizația Evreilor din această țară, denumită „Șalom". Avînd nobile scopuri culturale și sociale, ea este deschisă tuturor celor care înfățișează aceste scopuri.

„Șalom" este continuatoarea Organizației sociale pentru cultură și învățămînt a evreilor din Bulgaria. În acest sens, ea a preluat și periodicul bilunar „Evreiski vesti", ca și anuarul. Președinte al organizației a fost ales Eli Schwartz, care a întrunit 120 de voturi, față de contracandidatul său, acad. Azaria Polikaroz, cu 80 de voturi. Consiliul de conducere are 20 de membri, iar Comisia de revizie 5 membri. Au fost adoptate platforma, statutul și declarația organizației.

În Platforma Organizației Evreilor din Bulgaria, „Șalom", stă înscrisă „...lupta împotriva principiilor totalitarismului și a metodelor de comandă și administrative...,' împotriva politicii de asimilare a minorităților..., împotriva fascismului, șovinismului și antisemitismului". Organizația va stimula inițiativa constructivă în domeniile social, cultural și economic.

*

Într-o țară vecină cu Bulgaria — și anume, în Turcia —, se fac pregătiri pentru aniversarea venirii evreilor în această țară, din Spania, în urmă cu 500 de ani. Imperiul otoman a deschis brațele primitor numeroșilor refugiați în fața prigoanei. Așa s-au născut comunități înfloritoare în Izmir, Bursa, Edirne și în alte orașe; inclusiv în cele de pe teritoriul Greciei și Bulgariei aflate atunci sub stăpînirea otomană. Caracterul festiv ce va fi conferit acestei aniversări îl denotă și punerea în acțiune a unor mijloace de reclamă costisitoare, lucru justificat, bineînțeles, și de rațiuni turistice.

După date statistice oficiale, în Turcia locuiesc 22 000 de evrei concentrați în majoritate în Istanbul. Școala evreiască din acest oraș este frecventată de 400 de copii, avînd excelente condiții materiale — bază sportivă modernă, diferite cluburi, grădini.

Evreii din Turcia se ocupă cu comerțul, îndeosebi în domeniul textil. Am întîlnit însă și evrei șoferi de taxi, funcționari, studenți. Uniunea Evreilor din Turcia se bucură de un real prestigiu. Ea întreține relații fructuoase cu diferite organizații din Israel. Figura dominantă a comunității este rabinul David Aseo. Din păcate, răzbat și în această țară voci antisemite. Printre cei mai extremiști se numără fundamentaliștii, conduși de Ibrahim Hamil Celik.

Nota de față este o invitație pentru participarea la apropiata festivitate dedicată prezenței evreilor sefarzi, timp de o jumătate de mileniu, pe meleagurile Turciei.

Dr. VITALIE TEODORU

dorința de a-și conserva principiile unui trai în colectiv, născute înlăuntrul unui ideal sionist, s-au sihăstrit la poalele unui munte-frontieră, acum pașnic. Însă dacă privești mai atent, descoperi acele legi economice obiective rezultate din structurile Statului Israel, și care țin „Samirul" într-o nemulțumită mișcare dialectică, avansindu-i una și aceeași dilemă: „A fi sau a nu fi?" Tălmăcită, întrebarea ar mai suna și astfel: în prezent, kibuțul mai corespunde, oare, unor comandamente moderne, impuse de către o societate în care individualismul, cu părțile sale bune și rele, se consideră a fi un factor decisiv în dezvoltarea economico-socială? Confruntat cu o asemenea întrebare, kibuțul încearcă să răspundă cu inițiative economice remarcabile. De pildă, pe un spațiu relativ mic, s-au construit două întreprinderi distincte, ultramoderne, deci cu o înaltă productivitate a muncii. Au apărut astfel, paralel cu ocupațiile tradiționale ale agriculturii, profesiuni noi. Iar tinerii prezentului, nepoții pionierilor, nu se mai grăbesc să părăsească kibuțul. Se întemeiază noi familii, în locuințe cu un spor de confort. S-au adus corective așezămintelor sociale. Au apărut saloane de cosmetică, de coafură... A fost edificată o cantină ultradotată pentru bătrînii condamnați la nemișcare. Dimineața, copiii sînt duși la creșe și grădinițe, dar la ora încetării lucrului sînt luați acasă. Și astfel, viața de familie devine mai plină. A răsărit în viața kibuțului și un mic „magazin universal", de unde kibuțnicii (și cei ieșiți la pensie) își pot procura fără bani, în limitele unui barem, produse ce fac fala orașelor.

Cantina de altădată cu al ei unic cazan a devenit de mult filă de istorie. Un Express cu autoservire i-a luat locul. Lista cu bucate e bogată și ai de unde alege. Iar omul... omul sfințește locul...

...La un ceas al amurgului, am ieșit cu Miriam la o lungă și memorabilă plimbare prin kibuț. Pășeam unul lîngă altul... o ultimă plimbare înainte de a ne despărți. Îmi vorbea din nou sobru și tulburător de kibuț, de destinul prietenilor noștri. O ascultam și eram fericit să constat din nou că scurgerea timpului nu izbutise să aștearnă uitarea peste frumusețea morală a unei adolescențe ce înflorise între vis și realitate, între vorbă și faptă. O ascultam, iar în forul meu intim mă înclinam în fața ei, așa cum pe vremuri învinșii se înclinau în fața învingătorilor.

HARALAMB ZINCĂ

FOLCLOR ISRAELIAN LA DÜSSELDORF

În sala „Robert Schumann" din acest oraș, a fost organizată o seară de prezentare a muzicii evreiești. Aici s-a reușit, cum a menționat Paul Spiegel, președintele Consiliului comunității evreiești din Düsseldorf, să se prezinte pe scenă un program în care renumiți artiști profesioniști au conlucrat cu amatori entuziaști, pentru a realiza un spectacol pe cît de pretențios, pe atît de amuzant.

Programul a fost deschis prin tradiționalul cîntec de salut israelian „Șalom Alehem", interpretat de corul de copii al comunității evreiești din Düsseldorf, dirijat de Micael Goldberger.

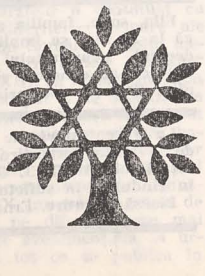

Au urmat dansuri executate de ansamblul coregrafic al comunității evreiești din Frankfurt, care, pe lîngă horă, a prezentat un extraordinar dans yemenit cu lumînări. A evoluat apoi grupul muzical al comunității din Düsseldorf, sub conducerea muzicală a lui Ronny Cohn. Pe lîngă o serie de noi cîntece israeliene ei au oferit un potpuriu de muzică folk și pop.

Clarinetistul israelian de talie internațională Gilad Atzmon, acompaniat la acordeon de Etan Shapira, a arătat publicului ce poate însemna „jazz-ul israelian". El a interpretat cu o „clasică dinamică lăutărească" muzică tradițională evreiască, melodii hasidice vechi și moderne.

Două staruri din Israel, care în patria lor se numără printre artiștii cei mai îndrăgiți, au încheiat această reușită seară: „Duo Reim", cu un potpuriu de cîntece populare rusești. Cu mult temperament și talent artistic, au reușit să atragă publicul în programul lor. Acesta a contribuit, în mare măsură, prin entuziasmul și spontaneitatea sa, la reușita serii.

PE CÎND?

Într-un cimitir evreiesc dintr-o localitate de lîngă Manchester, mormintele au fost profanate. Pe plăcile de marmură albă a apărut însemnul fascismului hitlerist: zvastica. Desigur, nu-i vom acuza, neapărat, pe englezi de antisemitism; xenofobia nu face parte din caracteristicile acestui popor. Se știe, însă, că Manchester este, la ora actuală, cel mai cosmopolit oraș din Marea Britanie; după unele versiuni, populația autohtonă ar fi rămas, chiar, în minoritate față de imigranții sosiți de pe toate continentele. Dar faptul rămîne fapt și nu este cu nimic mai puțin blamabil. El vine după acte similare, sau mai grave, petrecute de curînd în Franța și aruncă o umbră asupra a ceea ce se numește, nu fără „mindrie", spirit european și civilizație europeană.

În prezent, națiunile din centrul și estul Europei își revendică, pe bună dreptate, reintrarea pe continent. Nu geografic, deoarece, din acest punct de vedere, n-au părăsit niciodată Europa, ci din punct de vedere moral. Or, ce fel de exemplu moral oferă continentul prin profanarea unor morminte și prin afișarea siglei care a însoțit, ani și ani de zile, cea mai josnică dintre crimele organizate?

Fără îndoială, un exemplu negativ sau, mai bine zis, o maladie care poate fi dintre cele mai contagioase. Căci, iată, aflăm că, în cadrul conflictului și disidenței intervenite în sinul „Solidarității" poloneze, a apărut un fenomen îngrijorător și nu lipsit de semnificații.

Bunul european, purtat în triumf prin toate cancelariile continentului și nu numai, care este dl Lech Walesa, și-a tratat foștii prieteni și actualii adversari drept „o bandă de jidani" care „au pus mîna pe putere și acum își împart osul", deși numai o mică parte dintre ei sînt de origine evreiască. Cît privește „împărțirea osului", fostul electrician din Gdansk, cu apucături moștenite din Danzig, ar trebui să-și amintească de faptul că nu el a zăcut prin pușcării pentru cauza „Solidarității", ci prietenii săi politici de pînă mai ieri, prieteni care pun acum la îndoială legitimitatea veleitarismului prezidențial care l-a cuprins de la o vreme. Că din această „bandă" fac parte și cîțiva evrei (deși nu în calitate de evrei, ci de cetățeni ai Poloniei) — iată ce întrece puterea sa de a înțelege și suporta. Și atunci, din panoplia diversiunilor, urmînd procedeul aplicat, cu ani în urmă, de comunistul Gomulka, anticomunistul Walesa a scos lancea ruginită a antisemitismului, încercînd să-i dea un lustru nou, sindical de bună seamă.

Și, în acest timp, Europa nu numai că tace, dar nu contenește să-l admire pe deținătorul marelui premiu fondat de cel ce poartă răspunderea invenției dinamitei. (Este vorba de Alfred Nobel, desigur, dar răspunderea s-ar putea extinde și asupra nepotului său în linie directă, Emmanuel, mare traficant de carburanți în scopuri militare în vremea primului război mondial).

Unii reintră în Europa fiind obligați să înfrîngă dificultăți mari, deși în Europa le este locul de drept și de fapt. Altora li se deschide poarta imediat și sînt întîmpinați cu flori, ovații și cu nu puține avantaje materiale, în ciuda unor manifestări exprese de intoleranță xenofobă.

Excese verbale (deocamdată) antisemite? Morminte profanate? Ei și! Să fim serioși! Pe cînd niște lagăre de exterminare?

AL. CORNESCU

COMEMORARE

În ziua de 22 iulie a.c., în cimitirul vechi din Arad s-a întrunit un mare număr de evrei spre a participa la comemorarea martirilor din localitate.

Prim-rabinul din Timișoara, dr. Neumann Ernest, i-a evocat în predica sa pe martirii evrei care au fost uciși în cele 12 zile din septembrie 1944, cînd armatele horthyste și germane au cotropit Aradul și împrejurimile.

Un act de pietate

În anul viitor se va împlini o jumătate de secol de cînd populația evreiască din satele județului Arad a fost evacuată de către fasciști.

Sînt cimitire care, de atunci, au fost părăsite și abia acum au fost descoperite. Printre acestea se numără și cel de la Grăniceri-Otlaca, așezat la granița de vest a țării.

În acest an au fost ridicate și așezate la locul lor toate monumentele găsite (în număr de 24), multe dintre acestea fiind vechi de aproape un secol. Cimitirul a fost îngrădit și este păzit prin grija Federației noastre.

Coresp.

Trei călătorii în beznă

Hana Greenfield, o supraviețuitoare a Holocaustului nazist, a publicat recent în revista evreiască „Regards" din Belgia, un articol cu titlul „Întoarcerea din Polonia". Marcată pentru totdeauna de infernul anilor petrecuți în lagărul de la Auschwitz, autoarea își împărtășește impresiile, trăirile care au copleșit-o revenind în acele locuri de tristă amintire.

Sensibilitatea cu care Hana Greenfield se confesează, discreția și delicatețea tonului cu care povestește conferă scurtei narațiuni o mare putere de pătrundere.

„Aș vrea să povestesc în rîndurile ce urmează despre cele trei călătorii ale mele în Polonia. revenirea pentru scurtă vreme în țara cu cel mai mare cimitir evreiesc din lume, drumuri care, în nici un caz, nu pot fi numite voiajuri de plăcere.

Prima mea călătorie în Polonia am făcut-o acum 45 de ani, pe direcția de infern Auschwitz — Birkenau. Eram într-un vagon de vite sigilat, în mijlocul unor necunoscuți înghesuiți unul în celălalt. Mă despărțiseră de părinți și rămăsesem singură în mijlocul unor oameni care aveau aceeași destinație ca și mine. În ce mă privește, părăseam pentru prima oară Cehoslovacia, țara mea de origine. Plecam fără pașaport, vize, bilet. Mă aflam doar în grija nemților!

Al doilea drum în Polonia l-am făcut după cîțiva ani de la încheierea războiului. Obținusem un pașaport, primul în viața mea și mă pregăteam de drum. Nu-mi găseam liniște și voiam să reconstitui de unde vin coșmarurile care mă chinuiau zi și noapte, săptămîni și luni în șir. Am vrut să văd cu proprii mei ochi locurile, realitatea de atunci cînd trăiam pe un anume perimetru ca un animal în cușcă. Fără să-mi dau seama unde mă găsesc, în ce zi, la ce oră am ajuns acolo, în ce lună sîntem și unde, de fapt, pierdusem simțul scurgerii timpului. M-am dus, așadar, în Polonia ca să pot oarecum înțelege spaimele care stăruiau în mine. Împreună cu soțul meu, am luat avionul spre Varșovia; de acolo, cu trenul, am pornit la Cracovia și, apoi, cu o mașină la Auschwitz, unde ne-am oprit un timp. Mai tîrziu, după un drum de 3 km pe jos, am ajuns la Birkenau. Și iată-ne pe locul fostului lagăr, unde fusesem deportată. Înaintea mea se desfășura o întindere fără sfîrșit, de data aceasta neînconjurată de sîrma ghimpată prin care trece curent electric. Iată linia ferată și apoi cărarea care ducea spre stația de triere. Descopăr și postul de gardă, locul unde se aflau barăcile

■ Memorialul Auschwitz, terminat în 1967

mizere în care ne duceam viața, interdicțiile de poteci înnegrite care semănau în toate direcțiile lagărului. Totul mă măsese într-o încremenire, mărturie a unei zone de infern pe pămînt. Stăteam și priveam ruinele acestui monstruos dispozitiv al morții, care devorase milioane de evrei, printre care se afla și mama mea. Priveam și încercam să reconstitui drumuri, locuri pe unde trecusem, fără să-mi dau seama, să le leg, cum erau amplasate. Priveam și jur și simțeam un cumplit îngheț cu prinzîndu-mi sufletul.

Într-o astfel de stare sufletească am părăsit atunci Polonia. Au trecut de la această vizită zece ani, timp în care, la Israel, m-am dedicat, în cadrul instituției -Yad Vashem-, cercetărilor despre Holocaust. Am descoperit astfel localități care semănau cu Birkenau, din care purtau numele de Treblinka, Chelmno, Maidanek, Belzek. Am aflat despre ceea ce au fost ghetourile din Bialistok, Varșovia, Lodz, despre viața a trei milioane și jumătate de evrei polonezi și cum fusese înaintea celui de-al doilea război mondial și cîte chinuri pătimiseră în timpul ocupației naziste mii și mii de evrei din atîtea țări.

Al treilea voiaj l-am făcut cu un grup de specialiști în istorie, veniți să studieze la fața locului proporțiile deportărilor evreilor din Europa în timpul ocupației germane, din care o bună parte se petrecuse pe pămîntul Poloniei. Și încă doi supraviețuitori ai Holocaustului îi întovărășeam.

De data aceasta am vizitat Treblinka, un imens cîmp izolat, presărat cu 17 000 de pietre, simboli ai celor 17 000 de comunități evreiești distruse. Peste tot pustiu, dezolare, de parcă pămîntul de acolo refuză să mai suporte viața. Ne simțeam sufletul devastat de durere. Următoarea oprire am făcut-o la Maidanek, lagăr intact, ca pe vremea naziștilor. În retragerea lor, nemții au dat foc la toamna anului 1944, cînd Armata Roșie se apropia. n-au mai avut timp să distrugă probele crimelor comise. Aici am rămas aidoma cuptoarele, realitate cea mai îngheață inima. (Ce ar mai putea spune în fața unei asemenea peisaj cei care neagă existența camerelor de gazare și existența Holocaustului? — n. red.).

Al treilea lagăr pe care l-am vizitat a fost Auschwitz. Am străbătut locul timp de trei ore și jumătate în tovărășia unui ghid specializat. Ascultam vorbele sale. Ne spunea despre suferințele deportaților, despre martiriul evreilor polonezi. Iată-ne ajunși în fața rămășițelor camerelor de gazare. Noi, cei trei supraviețuitori, ghemuiți unul lîngă altul, ținîndu-ne de mînă, stăteam și plîngeam. După ce ne-am mai liniștit puțin, am aprins o lumînare și ne-am reculeș într-o rugăciune pentru cei plecați dintre noi. Eu trăiam, supraviețuiesem, ieșisem din cosmarul Auschwitz-ului, dar îl purtam în mine. Și la fel, ceilalți doi.

După vizitarea lagărelor n-am mai avut dorința să mai văd ceva. Am mai stat o zi la Varșovia și am părăsit această țară scăldată în atîta sînge evreiesc.

Iată-mă din nou acasă, în Israel. Stau în liniștea casei și mă gîndesc. Toți ncei care, ca mine, poartă înscris pe brațul un număr, se aseamănă cu o pagină de istorie ce nicicînd nu se poate șterge. Nu putem nici uita, nici ierta.

Prezentare de BATIA ZILBERMAN

DECESE

În cimitirele Comunității Evreilor din București au fost înhumați, în perioada 1.VI.—31.VII.1990, următorii:

Gross Iosif (82 de ani), str. Batiștei nr. 11; Ștefănescu Pepi (75), str. Brâncuși nr. 17; Nicolescu Carola (77), str. Zefirului nr. 36; Cogan Charlotte (55), Bd. 1 Mai nr. 341; Rosen Mendel (85), str. Avalanșei nr. 14—16; Finkelstein Sica (90), str. Gării de Nord nr. 2; Kahane Aron (92), str. Ștefan cel Mare nr. 24; Basilescu Ștefania (95), str. Pictor Mirea nr. 3; Nacht Manoil (80), str. Dionisie Lupu nr. 31; Prisăcaru Ita (76); Goldstein Leibu (86); Vaserman Rebeca (89), Cămin „Amalia și Șef Rabin dr. Moses Rosen"; Atias Adela (84), Bd. G. Coșbuc nr. 6; Șvarț Ida (84), str. Drumul Taberei nr. 19; Tuttman Beila (92), str. Ștefan Nicolau nr. 1; Kramer Imre (75), Bd. Ion Șulea nr. 14; Solomon Isac (69), str. Stînjeneilor nr. 4; Idelovici Isac (85), Bd. Metalurgiei nr. 44; Katz Antoneta (81), str. Ceaikovski nr. 12; Leibovici Debora (77), Goldfarb Sura Hilde (78), Cămin „Martin Bâluș"; Grassiani Janeta (82), str. Nic. Pascu nr. 3; Schwartzman Simon (73), str. Stejarului nr. 37; Micu Iosif (69), str. J. S. Bach nr. 12; Steinhart Iosefina (69), str. Avrig nr. 21—31; Iancu Moscu (92), str. Intr. Progresul nr. 170; Zehner Herman (79), str. Liviu Rebreanu nr. 15; Mihăilescu Cornelia (91), str. Cobălcescu nr. 51; Nicolescu Goldberger Rodica (41), str. Complexului nr .1; Fischbach Sarah (93), Bd. Eroilor nr. 23; Cahane Dora (77), Bd. Dinicu Golescu nr. 41; Bonis Mendel (93), str. Năsăud nr .14; Grossu Dobrița (68), Aleea Postăvarului nr. 5; Meerovici Pincu (83), str. J. S. Bach nr .5; Korn Carola (82), str. Mirăslău nr. 2.

Cu durere anunțăm încetarea din viață a ing. TELL BERNARD SMILOVICI, la 9 august 1990. Familia îndoliată.

Pios omagiu de prețuire și dragoste scumpei noastre mame REBECA ABRAMOVICI din Cîmpulung Moldovenesc, la împlinirea unui an la 3 august 1990, de la dureroasa despărțire. Hilda, Rafael și întreaga familie.

Weiner Sonia — fiică anunță, cu profundă durere, că la 18 august s-au împlinit 10 ani de la decesul neuitatului GRÜMBERG ISIDOR.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să-l odihnească în pace.

Reamintim împlinirea a patru luni de la stingerea prematură din viață a DORICĂI SNEER din Iași — Haifa, prietenă devotată, cu alese calități sufletești. Anuța Ușor, Șeli Sfartz.

Dr. GLÜCK VASILE, medic radiolog, a decedat la Tg.-Mureș, la 29 iulie 1990, spre profundul regret al soției Elisabeta, al fetelor dr. Glück Martha, Gross Susana și al familiilor acestora.

Ganz David și Aron — fii anunță cu durere în suflet decesul tatălui GANZ EUGEN, la 28 iulie 1990, la Vatra Dornei, în vîrstă de 82 ani.

Suflet deosebit, nu te vom uita niciodată!

Cu durere soția, Dora, anunță că la 1 septembrie se împlinesc 15 ani de la despărțirea de soțul meu iubit, SILBERBERG DEZSO, Timișoara. Pînă ce trăiesc, te plîng.

GHIZA BLIMA MARCU, înțeleapta și generoasa noastră soție și mamă, ne-a părăsit, lăsînd în urma ei adîncă durere și lacrimi.

Înmormîntarea a avut loc la 14 august 1990, la cimitirul din Șoseaua Giurgiului. Alexandru, Edith, Medy.

La 8 septembrie se împlinește un an de cînd m-a părăsit scumpa mea soție CHARLOTTE LAZARKIEWICZ, din Vatra Dornei.

Amintirea ei va rămîne veșnic în inima mea zdrobită. Doctor Lazarkiewicz.

Ella, soție, familia și prietenii anunță că la 28 Elul se împlinește un an de la decesul neprețuitului BERCA IACOB. Cei ce l-au cunoscut și apreciat nu-l vor uita. Să-i fie memoria binecuvîntată!

La 3 septembrie se împlinește un an de la trista despărțire de iubitul nostru soț și tată MICHEL GOLESTAN, mereu în gîndul și în sufletul nostru.

Pioasă amintire. Erna și Vlad.

Neuitate amintiri, profund omagiu și dragoste scumpului meu soț BERGER DEZIDERIU din Cluj-Napoca, la trecerea unui an de la dispariția sa. Fie-i memoria binecuvîntată! Soția.

Cu nemărginită durere copiii Saly, Fany,Ițac, Herman, Cici — noră, precum și rudele apropiate, prietenii anunță încetarea din viață, la data de 23 iunie 1990, a scumpei lor RAȘELA ZELINGHER din Dorohoi (născută Aronovici, la Ștefănești). Nu o vom uita niciodată!

Reamintim că se împlinesc 9 ani de la decesul scumpului nostru soț și tată, avocat ȘMILOVICI MARCU — Iași și 35 de ani de la decesul scumpei mame, ȘMILOVICI SOFICA. Familia.

Familiile Vernescu și Langmantel reamintesc, cu aceeași durere, că la 1 Tișri se împlinesc trei ani de la pierderea iubitei lor surori LEONTINA WAISMAN.

Fița, soție, și întreaga familie, anunță cu durere decesul, în ziua de 5 august 1990, al celui ce a fost LIVIU IERBAN, din Bacău. În veci nemîngîiați.

Fani — soție anunță, cu durere, decesul soțului, HALER FROIM (Fritz) din Botoșani. A fost înhumat în cimitirul din Dorohoi la 4 mai 1990.

Cu aceeași tristețe și pioase amintiri, comemorăm, la 8 octombrie, 2 ani de la dureroasa despărțire de buna noastră prietenă ANUȚA PETROIANU. Readucem în memorie pe soțul ei ARTHUR, pe fratele ei JACQUES și pe cumnata ei EVELINE. Fie amintirea lor binecuvîntată!

Ceremonia va fi oficiată duminică 9 septembrie, ora 12, la cimitirul evreiesc Giurgiului. Familia și prietenii.

Readuc în amintirea prietenilor pe iubitul meu soț, doctor SOLOMON ZIBALIS, la 11 ani de la dureroasa despărțire.

Mesajul de Roș Hașana și Iom Kipur 5751

(Urmare din p. 1)

fie pindită de primejdia prăpastiei în care „domnia tiraniei" încearcă s-o azvîrle.

În acest altruism copleșitor să nu uităm însă nici o clipă că trebuie să avem grijă și de noi înșine. Prea mult am suferit pe itinerarul nostru multimilenar, prea multe au fost valurile de ură revărsate asupra noastră de către forțele răului și ale întunericului, prea ticăloase calomniile răspîndite pe socoteala noastră.

Nu. Nu l-am omorît pe Dumnezeu, ci l-am dăruit omenirii de pe culmile sinaitice. Riuri de sînge evreiesc au curs însă de-a lungul veacurilor ca urmare a răspîndirii uriașei minciuni despre „deicid".

Cele mai înalte foruri ale lumii creștine au înfierat-o, au curățat crezul lor de această infamă și stupidă minciună și totuși, ea reapare, în 1990, într-o gazetă oarecare din România.

Nu. Nu noi am adus comunismul. Noi am adus ideea măreață a dreptății, a armoniei între oameni. Alții au profanat-o, au strîmbat-o și cumplite au fost suferințele ce le-am îndurat cît timp această nelegiuită ideologie a stăpînit în partea lumii în care trăim.

Nu. Nu vom tăcea atunci cînd se încearcă bagatelizarea, pîngărirea Holocaustului. Nu numai spre sfințirea memoriei celor șase milioane de martiri, dar și spre binele întregii omeniri, nu-i vom lăsa pe neofasciști să justifice Holocaustul

Solidaritatea umană, pacea și înfrățirea între popoare, îndreptarea păcatelor individuale și colective, combaterea calomniilor, smulgerea otrăvitelor buruieni din suflete, purificarea totală de urile de orice fel, paralel cu identificarea noastră în destinul umanității întregi, iată ideile călăuzitoare, iată mesajul de Roș Hașana, iată chemarea universalistului An Nou Iudaic 5751.

Fie ca Atotputernicul să vă binecuvinteze, iubiți frați și surori, să reverse harul păcii, al bușugului și al armoniei asupra scumpei noastre patrii — România, să binecuvinteze Eretz-Israel și întregul popor evreu cu un alt an al păcii și al înfloririi. AMEN!

Cu tradiționala urare de
KETIVA VAHATIMA TOVA
כתיבה וחתימה טובה
Dr. MOSES ROSEN
Șef Rabinul Cultului Mozaic și președintele Federației Comunităților Evreiești din România

Predica Eminenței Sale

(Urmare din p. 1)

Locuim în această țară de peste șase veacuri. Alături de poporul român, blînd și ospitalier, ne-am găsit la bucurii și la nevoi. Am muncit cu osîrdie și ne-am adus contribuția la progresul economic, științific și cultural al României. Cimitirele noastre au „alei ale eroilor" în care odihnesc ostași evrei uciși în războaiele pentru independența și integritatea țării.

Hortiștii fasciști au deportat la Auschwitz aproape 150 000 de evrei, de la pruncul din leagăn pînă la bătrîni încovoiați de suferințe și umilință. Toți, toți au fost vînați ca fiarele în păduri și trimiși la cuptoarele blestemate.

La Ip și la Treznea au fost masacrați românii, la Sărmaș — întreaga comunitate evreiască — 126 de suflete — a fost ucisă pe dealul învecinat.

De ce? „Pentru că — cică — ar fi tras în oștirea horthystă". Ce ironie! luați comunicatele lui Antonescu și veți găsi același răspuns. De ce au fost omorîți 12 000 de evrei la Iași? „Pentru că au tras în oștirea română".

Aceleași minciuni, aceeași ticăloșie.

Noi facem deosebirea între fasciștii maghiari sau români și popoarele respective. Noi nu confundăm pe episcopul Marton Aron, care a trecut din Alba Iulia la Cluj și, în ziua de 18 mai 1944, a rostit la catedrala catolică un fulminant protest împotriva deportării evreilor, nici pe colonelul Ranki din Satu Mare care a salvat sute de evrei, nici pe Viorica Agarici din Roman, care a înfruntat pistolul călăului locotenent Triandaf și a dat apă și ceai muribunzilor din „Trenul morții" de la Iași, nici pe Traian Popovici, primarul de la Cernăuți care, zi și noapte, cu riscul vieții sale a salvat mii de vieți evreiești, noi nu-i confundăm cu Horthy, nici cu Antonescu.

„ZAHOR" — Amintește-ți! Ziua de azi e o zi de amintire, adică să știm să înțelegem bine lecția celor ce s-au întîmplat acum 50 de ani.

Cînd fasciștii ridică din nou capul, fie în Ungaria, fie în România, să ne amintim de adevăratele scopuri pe care le-au urmărit atunci și să învățăm ceea ce avem noi de făcut azi.

Zi de amintire, dar nu de răzbunare. Zi de lucidă rememorare, dar nu de ură. Zi de prietenie și frăție între români și unguri și evrei și de comună și tolerantă luptă împotriva fascismului, blestem al tuturor popoarelor. Să nu subapreciem otrava calomniei antisemite care caută din nou să zăpăcească mințile atît aici cît și în Ungaria.

Ce bine ar fi dacă și la Budapesta ar avea loc, în același spirit de frățietate, evocarea Dictatului de la Viena, simbol al fascismului care strivește libertatea și independența popoarelor!

În veci să rămînă sfințită memoria eroilor și martirilor evrei, români și maghiari, care au căzut victime ale fascismului!

Pe călăi niciodată nu-i vom uita, niciodată nu-i vom ierta, niciodată nu-i vom „reabilita".

Întrevedere cu delegația senatorilor americani

(Urmare din p. 1)

partea Statelor Unite, în spiritul tradiționalei prietenii dintre popoarele român și american, spre a putea păși la refacerea materială și morală a țării.

b) Situația comunităților evreiești din România după Revoluția din Decembrie 1989, libertatea vieții cultuale, cultural-iudaice și sociale a celor circa 20 000 evrei care au rămas în țară, ajutorul generos pe care îl primim din partea nobilei organizații a evreilor americani „Joint" și deplina libertate a acelor evrei care doresc să facă ALIA, adică să se alăture operei de reclădire a Țării Sfinte.

c) La rugămintea membrilor delegației, Eminența Sa a expus îngrijorătoarele atacuri antisemite ce se produc în țară, reapariția de fenomene și idei fasciste care constituie un pericol pentru întreg poporul român și, bineînțeles, și pentru rămășițele iudaismului român care a suferit atît de mult sub regimul fascist legionaro-antonescian. Elemente dușmănoase urmăresc destabilizarea situației. Guvernul are întreaga bunăvoință ca să facă să domnească liniștea în țară și ca democrația să devină o realitate în România. O înviorare economică va contribui mult la întărirea rezistenței pe care intelectualitatea română și întregul popor o opun acestor tendințe de a răspîndi otrava urii interconfesionale și interetnice.

Convorbirea a decurs într-o atmosferă prietenească.

ELIAS SCHWARZFELD

Dr. E. SCHWARZFELD

ADUNAREA TEMPLIUL CORAL BUCUREȘTI
No. 618

DIN ISTORIA EVREILOR

ÎMPOPULAREA, REÎMPOPULAREA ȘI ÎNTEMEIAREA TÎRGURILOR ȘI A TÎRGUȘOARELOR ÎN MOLDOVA

BUCUREȘTI
Editura Uniunii Evreilor Pămîntenești
1914

În ziarul ieșean „Opinia" din 23 iunie 1915, citim: „A murit, la Paris, dr. Elias Schwarzfeld, istoric, expulzat în 1885". Era secretarul general al societății filantropice „I.C.A.", ce a sprijinit finanțarea școlilor „israelito-române" din țară.

Se născuse la Iași, în ziua de 7 martie 1855. Tatăl său, Beniamin (1822—1897), maskil moderat, a activat în domeniul modernizării învățămîntului evreiesc și al culturii de masă. Fiii lui Beniamin au moștenit năzuința lui spre activismul obștesc. Wilhelm (1856—1894) a publicat lucrări istorice și lingvistice. Moses (1857—1943) a devenit celebru atît ca folclorist și istoric, cît și, mai ales, ca redactor, timp de 50 de ani, al săptămînalului „Egalitatea". Se vede, deci, că întreaga familie Schwarzfeld își închinase viața unei intense și multiple activități în emancipareа politică și chiar civilă a evreilor români, mai toți născuți și crescuți în țară, unde și-au satisfăcut serviciul militar și au activat apoi în diverse sectoare economice.

Elias a fost un licean eminent și a colaborat din adolescență la presa evreo-română: „Vocea Apărătorului" (Iași, 1873—74) și „Poșta Română" din București. În anul 1874, a întemeiat săptămînalul „Fraternitatea", în care s-au publicat și multe izvoare privind istoria evreilor din România, ca argument pentru emanciparea lor. Începînd cu nuveleta „Un portret", Elias Schwarzfeld va scrie o serie de nuvele din viața evreilor din România de atunci, afirmîndu-se ca pionier al încercării de a crea o literatură cu teme evreiești în limba țării.

Va activa toată viața, neobosit și devotat, în folosul modernizării învățămîntului evreiesc. Va publica numeroase articole, unele broșuri și cărți privind realități discriminatorii față de populația evreiască. Se remarcă, mai ales, broșura „Radu Porumbescu și isprăvile lui la fabrica de hîrtie din Bacău", ca și lucrarea publicată sub pseudonimul „Sincerus" și intitulată „Les juifs et la Roumanie..." (Londra, 1901), care aborda situația evreilor din România în perioada 1877—1901. La această lucrare a răspuns Radu Rosetti, sub pseudonimul Verax. Vehement și partinitor, Verax folosea multe date, pe care le interpreta însă tendențios.

Elias Schwarzfeld s-a străduit să publice cît mai multe izvoare și studii, urmărind stabilirea adevărului cu privire la evreii români. El avea ca scop politic precis emanciparea evreilor din țară, obiectiv legat, desigur, de lupta elementelor înaintate din societatea românească pentru acordarea votului universal atît țăranilor și muncitorilor, cît și acelei părți a populației țării care era nedreptățită de sistemul votului censitar.

Lucrările de istorie ale lui Elias Schwarzfeld, deși scrise pentru un public larg, sînt bine documentate, cu importante contribuții personale în descoperirea, utilizarea și justa interpretare a faptelor. Unele nu sînt depășite nici în vremea noastră, cînd Federația Comunităților Evreiești din România întreprinde o activitate organizată de publicare a izvoarelor și studiilor privind istoria evreilor din această țară.

Retipărirea critică a unora dintre lucrările fraților Schwarzfeld ar fi o inițiativă utilă. În acest sens, este demnă de interes și o bibliografie a lucrărilor istorice ale dr. Elias Schwarzfeld. Multe dintre ele au apărut în cele 19 volume din „Anuar pentru Israeliți", publicate între 1877—1898. În anuarul VII a publicat „Evreii sub Zaveră", privind anul 1821, „Situația evreilor în România (1883)" și altele. În anuarul IX este vorba de înlăturarea cîtorva creditori turci și evrei din Stanbul. Anuarul X (1887—1888) publică o vastă „Cronică israelită" (48 de pagini).

Elias Schwarzfeld s-a ocupat, cu precădere, de situația juridică a evreilor de la noi, nu numai pentru că a fost doctor în drept, ci și, mai ales, dintr-un considerent superior, de strictă actualitate pentru epoca lui: emanciparea oropsiților săi frați. Astfel de preocupări apar și în studiul „Evreii din Moldova sub condica lui Callimahi" (anuarul XI) și în cuprinzătorul studiu „Evreii sub Regulamentul Organic", publicat în anuarul XIII și în cel următor. Același caracter îl poartă și studiul despre evreii sub legislația lui Matei Basarab, studiu foarte disputat, sub pretextul că respectiva legislație, copiată după dreptul bizantin, nu dovedea existența evreilor în Țara Românească în secolul al XVII-lea.

Deși stabilit ulterior în Franța și foarte ocupat, E. Schwarzfeld a continuat cu pasiune studiul diferitelor sectoare ale istoriei evreilor din România. „Rolul medicilor evrei în Principatele Române" apare în anuarul XIII. În același an, Elias Schwarzfeld s-a ocupat și de organizarea internă a populației evreiești în trecut (breasla evreilor, „nația" evreiască, hahambasia, tacsia); „Așezămintele evreilor în Moldova", studiu apărut în anuarul XIII, oglindește aceste preocupări. Anuarele XVIII și XIX inserează o serie de articole ale sale pe diferite teme mai mărunte de istorie evenimențială. A urmărit cu interes tot ce se publica în țară și în străinătate relativ la evreii de la noi. În „Analele Academiei Române", N. Iorga figurează cu o lucrare tendențioasă despre istoria evreilor în România. E. Schwarzfeld a analizat pe larg lucrarea și a pus lucrurile la punct, într-o serie de articole apărute în „Egalitatea", în 1915. Unele părți ale acestei serii au apărut și în anii următori (1920, 1921, 1940).

„Din istoria evreilor. Impopularea, reimpopularea și întemeierea tîrgurilor și a tîrgușoarelor în Moldova" (București, 1914), lucrare aparent modestă (123 de pagini), a rămas un reper esențial pînă în prezent, fiind folosită în cercetări serioase. În ultimii ani ai vieții, Elias Schwarzfeld a scris o istorie a evreilor din România. Manuscrisul nu a putut fi regăsit. Este o pierdere pe care o resimt istoricii actuali.

Omagiindu-l pe Elias Schwarzfeld la 75 de ani de la moartea sa prematură, onorăm iudaismul român.

I. KARA

ŞEF RABIN DR. MOSES ROSEN

UITARE? IERTARE? REABILITARE? (II)

Fața nevăzută a unei comemorări

1986... Patruzeci și cinci de ani de la pogromul din Iași.

Almanahul „oficiosului" lui Vadim „Săptămîna" pregătește „atmosfera", publicînd un incredibil articol semnat de Mihai Pelin (care, cică, e „istorie").

Cifrele martirilor sînt, ca de obicei, minimalizate: 500 de „persoane". Articolul tratează cu impietate, cu batjocură, genocidul de la Iași. În vederea „pregătirii și reabilitării", autorul dispune de o „bombă".

Iată despre ce este vorba. Scriitorul și ziaristul fascist italian Curzio Malaparte se nimerește a se afla la Iași, tocmai în zilele pogromului. Lucrul este logic, deoarece eram în primele zile după izbucnirea războiului antisovietic, iar Iașul se afla la graniță. Este lesne de înțeles interesul pe care îl suscita acest oraș în rîndul presei internaționale.

Malaparte a scris apoi o carte cu titlul **„KAPUT"**, în paginile căreia se aflau — pe lîngă alte note de război — și descrieri ale unor scene de oroare pe care le-a văzut în timpul pogromului din capitala Moldovei. Între alte scene el vorbește despre faptul că se afla în dimineața de 29 iunie 1941 („Duminica aceea...") în casa consulului italian, care era vecin cu avocatul evreu Altain. Consulul, care aflase că se pregătesc lucruri grave, l-a sfătuit pe Altain să se refugieze din Iași. Acesta nu a ascultat de sfatul binevoitor al consulului și a rămas acasă.

Pe cînd Malaparte se afla în vizită la consul, o ceată de soldați români au dat buzna în casă, l-au izbit de cîteva ori pe Altain cu capul de un stîlp pînă ce i l-au spart. Într-un lac de sînge, l-au aruncat într-un camion și au plecat. Malaparte și consulul s-au luat după dînsul cu mașina lor, însă nu au reușit să salveze victima. La Podu Iloaiei nu s-a găsit decît buletinul însîngerat al lui Altain.

Ce susține dl Pelin? Totul nu-i decît o minciună. S-au făcut, chipurile, minuțioase cercetări în arhivele autorităților ieșene. Malaparte nici nu a fost atunci la Iași. Nu se putea ca un ziarist italian să fie în acele zile în Iași, fără ca prezența lui să apară în arhiva poliției, primăriei etc. „Încă o minciună evreiască"...

Acestea le susține dl Pelin. Dar Dumnezeu? Ce face El, Atotputernicul? Stă degeaba? Ei bine, iată că, de data aceasta (din păcate, nu de prea multe ori), îl plesnește în față pe mincinos cu o dovadă irefutabilă.

Cum izbutește Cel de Sus? Au trecut doar (în 1986) 45 de ani de la pogrom. Martorii nu mai sînt prezenți, unde să-i cauți? Unde? Chiar în biroul Federației Comunităților Evreiești, chiar într-o cameră alăturată cabinetului meu. Acolo se află dl ing. Theodor Blumenfeld, fost ministru adjunct al transporturilor, profesor universitar, iar atunci, în 1986, era președintele Comunității Evreilor din București. **Avocatul Altain era tatăl socru al D-sale.** Dna Blumenfeld și mama ei (dna Altain, care locuiește azi în București, la fiica și ginerele D-sale) au fost de față la întreaga scenă pe care o descrie Malaparte. Toți trei, soacra, fiica și ginerele, plîng și azi groaznicul sfîrșit pe care l-a avut Altain, martirul „AL KIDUȘ HAȘEM". Binecuvîntată fie-i memoria.

Îndată după apariția articolului, am protestat la Departamentul Cultelor, la șeful acestuia, dl Cumpănașu. Ca de obicei, nici un răspuns.

Împreună cu colaboratorii mei cei mai apropiați, am organizat atunci comemorarea a 45 de ani de la pogrom.

Au sosit la Iași și evrei din celelalte orașe ale Moldovei, în număr de cîteva mii. Am invitat autoritățile locale în ultimul moment. Nu am cerut nimănui vreo aprobare. Am adresat invitații Ambasadei Israelului și celei a Statelor Unite. Dl dr. Yosef Govrin, ambasadorul Israelului și dl. Klark, însărcinatul cu afaceri al Statelor Unite, au sosit la Iași. Din partea organelor locale au venit delegați de rang inferior (secretarul consiliului popular).

„Cei de sus" sau chiar „Cel de Sus", se pare că, fiind luați prin surprindere, nu au avut curajul de a reprima cu forța manifestația organizată.

De neuitat va fi pentru mine momentul în care mă aflam în tribuna improvizată și aveam în spatele meu nenumăratele monumente ale ofițerilor și ostașilor evrei care au murit pentru patrie în războiul din 1916—1918; în fața mea se găseau mormintele comune ale multor mii de martiri ai pogromului din 1941, iar pe tot cuprinsul cimitirului mii de chipuri îndoliate.

Un vaiet prelung zguduise imensa Vale a Plîngerii în care se află cimitirul din „orașul măcelului" (vezi neuitata poezie a marelui nostru scriitor Chaim Nahman Bialik).

S-au rostit rugăciunile. Băieții și fetele noastre au intonat cîntece ale Holocaustului.

Cel dintîi a luat cuvîntul **MARTORUL** Theodor Blumenfeld, care a povestit cele petrecute în „Duminica aceea..."

Prin vocea sa cutremurată de emoție vorbeau morții, parcă răsunau mii și mii de glasuri sfinte care își strigau durerea, mînia, revolta.

Am urmat eu la cuvînt. Cele ce ați citit în numărul trecut al revistei noastre constituie esența tezei pe care am dezvoltat-o.

a) Nu a fost pogrom anarhic, ci genocid organizat de guvern pînă la cel mai înalt nivel.

b) Una sînt fasciștii și alta poporul.

c) Antonescu a adus jale și prăpăd nu numai evreilor, ci și poporului român.

d) Nu avem voie să tolerăm profanarea memoriei martirilor. Nu uităm. Nu reabilităm. Nu refulăm, ci aducem la suprafața conștiinței fărădelegile petrecute. Numai astfel apărăm Patria și Poporul de primejdii noi, numai astfel barăm calea neofascismului.

Nici reportajul, nici rezumatul discursurilor nu au trecut la cenzură. O furie de nedescris s-a revărsat asupra noastră. Mă aflam, în iulie 1986, în Elveția, cînd dl Theodor Blumenfeld a fost chemat la Departament, iar directorul Munteanu i-a citit un „rechizitoriu" alcătuit din vreo 15 puncte de acuzare. Cele mai grave învinuiri ni se aduceau și furia pe care ele o exprimau era însoțită de amenințări străvezii.

Era clar, „Sus" s-a dat o indicație. Ceea ce s-a întîmplat la comemorarea de la Iași trebuia cu orice preț înăbușit. Numai că...

M-am întors în țară și am depus *din nou* materialul revistei cu pricina la Departament. L-am văzut pe dl. Cumpănașu, președintele Departamentului și i-am comunicat că o copie a acestui material se află în afara țării, că presa evreiască externă cunoaște ce s-a petrecut, că au fost de față la Iași diplomați străini*, și, ca atare, cel mai bun lucru care se poate face este ca materialul (articolul meu, reportajul, fotografiile etc.) să apară de îndată în numărul viitor al revistei noastre. Am protestat energic împotriva „rechizitoriului" dlui Munteanu și am cerut o anchetă.

Rezultatul? Ne-am pomenit cu întreg materialul aprobat. În loc de iulie, el a apărut în octombrie. Mai bine mai tîrziu decît niciodată. Cert era însă că la catastifiul meu se adăugau alte grele... păcate.

Povestea nu e terminată. O savuroasă întîmplare petrecută la... Budapesta, în anul următor, nu trebuie omisă. Altfel, cititorul nu ar avea realele dimensiuni ale problematicii noastre.

Ne-am pomenit cu un ziar neevreiesc (sau revistă?) destul de important (după cîte ni s-a spus) din... Budapesta, care reproducea integral, fără nici un comentariu, articolul meu: „Uitare? Iertare? Reabilitare?" Era lesne de înțeles că respectivul organ de presă credea cu totul altceva decît credeam eu. Tocmai pătruns fiind de sentimente de devotament față de poporul român, am considerat că acesta nu trebuie confundat cu cîinii fasciști. Redactorul de la Budapesta a crezut însă că a nimerit un... chilipir. Avea să revină la realitate.

Peste cîteva luni, a avut loc o ședință a Congresului Mondial Evreiesc la Budapesta. Trecuseră ani multi, vreo 15, de cînd nu mai avusesem plăcerea de a fi invitat de prietenii mei din fruntea comunității evreiești din Ungaria. În schimb noi am avut cinstea de a primi repetatele lor vizite, făcute, bineînțeles, la invitația noastră.

De data aceasta, în calitate de membru al conducerii Congresului Mondial Evreiesc și ca răspuns la invitația acestui for, am sosit, împreună cu soția mea, în capitala țării vecine.

La aeroport, o primire cu alai, oficialități la nivel superior, primire excepțional de frumoasă. I-am spus soției mele: „Ciudat. Se întîmplă ceva bizar, e o discrepanță vădită, între atitudinea din ultimul deceniu și jumătate și cea de acum".

„Misterul" nu a întîrziat a se lămuri. M-am pomenit invitat la televiziune. Un interviu în toată regula. La început, întrebări banale (cîți evrei sînt în România, instituții etc.). La un moment dat, cade întrebarea: „Pogromul de la Iași?" Răspunsul meu: „Fasciști români au comis crimele de la Iași, cei maghiari au la activul lor cei aproape 150 000 de evrei din nordul Ardealului, deportați și asasinați la Auschwitz". Reporterul a încercat să mă întrerupă, nu l-am lăsat și am declarat: „Pentru noi, nu popoarele, nici cel român, nici cel maghiar, nu ele poartă vina genocidului. Nu popoarele, ci fasciștii, fără deosebire de sînt unguri sau români, trebuie demascați ca o primejdie îngrozitoare, nu numai pentru evrei, ci pentru întreaga omenire". Înregistrarea s-a întrerupt. Reporterul se zăpăcise. (Era de față, din întîmplare, dr. Josef Burg, de atunci ministru de interne al Israelului, care acordase și dînsul un interviu acelui post de televiziune.)

Dispăruse politețea, chipurile odinioară amabile își schimbau fizionomia. S-a renunțat la transmiterea interviului. Nu era greu de înțeles motivul. Am solicitat atunci să mi se dea banda de înregistrare a interviului. Mi s-a spus că trebuie să plătesc 60 de dolari. Am acceptat, atunci mi s-a spus că diseară, la recepția finală a Congresului, vom primi banda.

Seara, mi s-a spus că a fost o greșeală, iar costul e 100 de dolari. Am acceptat și acest preț și iată-mă posesorul unui interviu acordat televiziunii maghiare... netransmis telespectatorilor, însă aflător în arhiva Federației Comunităților Evreiești din România.

...Se făcuse miezul nopții; prietenii și colegii mei din Budapesta s-au evaporat. Nu am izbutit să-mi iau rămas bun de la *nici unul* din ei. În schimb, a doua zi, la aeroport, în locul alaiului cu care am fost întîmpinat la sosire, nu se mai afla nimeni, iar de atunci încoace, iar nu mă mai invită nimeni la Budapesta. Ce să-i faci! Totul se plătește în lumea aceasta...

---

* I-am mai comunicat că am dat un interviu Agenției italiene de presă ANSA, în care am spus adevărul despre întreaga problemă.

Atribuirea jețurilor pentru sărbători

Comitetul Templului Coral aduce la cunoștința enoriașilor că atribuirea de jeturi pentru Roș Hașana și Iom Kipur 5751 va începe luni 10 septembrie 1990, orele 10,00 și va continua zilnic, cu excepția zilelor de Șabat, orele 10,00—13,00 și 16,00—19,00, pînă în ziua de 19 septembrie orele 12,00. Vineri, comisia lucrează numai dimineața.

Cei care doresc să-și rețină jeturile din anii anteriori sînt rugați să comunice aceasta comisiei, pînă la 16 septembrie. După această dată, jeturile vor fi atribuite altor solicitanți.

Din presa israeliană

ÎN AVATARURILE VREMII

Numărul nou, al șaptelea, al publicației „Keșer", trimestrial cu conținut bogat și foarte frumos în formă, e dedicat mai ales noii ziaristici evreiești din estul Europei. Acest fenomen interesant, nou, are loc în comunitățile evreiești din U.R.S.S., România, Ungaria, Cehoslovacia și din alte țări.

Un loc special îl ocupă aici dezbaterea privind „Revista Cultului Mozaic", bilunar al comunității evreiești din România. „Keșer" a publicat recent un interviu cu redactorul „Revistei Cultului Mozaic", prof. Haim Riemer. Această revistă bilunară nu este nouă, pentru că își continuă apariția — unică în felul ei în Europa — de mai multe decenii și sub stăpînirea lui Ceaușescu. Dar acum s-a reînnoit și de aici și sensul sublinierii acestui eveniment.

Nu numai o dată a fost recenzată „Revista Cultului Mozaic" în presa din țară, în general, și în „Al Hamișmar", în special. În articolul „Sabia antisemitismului — 1980" care a fost publicat în „Al Hamișmar" la 21.01.81, la 25 de ani de apariție a revistei bilunare, subsemnatul a publicat un interviu luat redactorului și membrilor redacției la București. Atunci redactorul revistei a relatat că publicația lor (creată de Șef-Rabinul dr. Moses Rosen în 1956 — **n. red.**) poartă denumirea „Revista Cultului Mozaic" pentru că denumirile anterior propuse, ca, de exemplu „Macabi", „Menora" etc., au fost interzise de cenzura comunistă. Este posibil că primii redactori (între care și prof. Ezra Fleischer, laureat al „Premiului Israel") au căutat să-și asigure filiația din primul ziar evreiesc apărut în România (1855—1871), care a purtat numele „Korot haitim" („Istoria timpurilor") și a fost al nouălea dintre toate ziarele evreiești din lume.

În comparație cu presa evreiască și ebraică înfloritoare și bogată în conținut care se tipărea cîndva (înainte de cenzura comunistă — **n.n.**), „Revista Cultului Mozaic", care și-a început apariția în anul 1956, a fost redusă cantitativ și mai modestă în conținut, din cauza greutăților timpului, ale locului și stăpînirii. Dar singularitatea ei constă în faptul că a continuat să apară și a rămas singurul ziar evreiesc cu apariție continuă din Europa răsăriteană și apuseană din ultimul timp (dacă nu luăm în seamă revista literară lunară sovietică „Sovietiș Heimland", care apare la Moscova cu caractere ebraice, dar cu ortografia „Jewsecției")*. Specificitatea „Revistei Cultului Mozaic" constă și în faptul că apare în patru limbi: din 12 pagini, opt sînt în română, două în idiș, una în ebraică și (din 1981 — **n.n.**), una în engleză.

Deși în denumirea oficială a revistei este inclus și subtitlul „Publicația iudaismului religios din România", redactorii au reușit să insereze în ea și material cu caracter evreiesc național din domeniile istoriei și literaturii din trecut și din ceea ce se realizează în prezent în Diaspora și în Statul Israel. Revista a îndrăznit chiar, din cînd în cînd, și nu fără succes, să ia atitudine și împotriva fenomenelor ce aveau loc cu acoperirea autorităților, inclusiv a lui Ceaușescu.

Din ianuarie 1990, și-a reînnoit apariția în aceeași formă, dar cu o mică schimbare în subtitlu: fără „Republica Socialistă", ci, doar „România". S-a relatat și despre rugăciunea din Templul Coral din București „în memoria eroilor poporului român căzuți în revoluția populară împotriva tiranului Ceaușescu și a clicei sale".

În stilul său, revista continuă să reteze detaliat despre acțiunile pe linia autorității și în afara țării, ale Șefului Rabin dr. Moses Rosen care e și președintele Federației Comunităților Evreiești din România. De asemenea, se publică știri despre activitatea comunitară locală, despre conferințele pe țară, alături de materiale cu caracter istoric, publicistic și literar, ca și din domeniul realizărilor din lumea evreiască și din Statul Israel (cu accent deosebit asupra contribuției evreilor din România, în decursul anilor, în diferite domenii).

De decenii, acest bilunar este difuzat în 10 000 de exemplare, dintre care 8 000 în România, inclusiv la cititori nevrei, și restul în străinătate, majoritatea în blocul răsăritean. Sînt trimise și sute de exemplare evreilor din U.R.S.S. Revista a publicat și scrisori de mulțumire de la cititori din Leningrad, Moscova, Chișinău etc. În prezent, spune prof. Riemer, tirajul rămîne mare, deși în România din numai 20 000 de evrei, după ce vreo 400 000 au făcut Alia în Israel.

Redactorul ziarului a subliniat că mesajul său către cititorii din Israel este „să citească revista și să înțeleagă că aceasta este o parte a sufletului nostru, să știe că ne simțim o parte a poporului evreu și a Statului Israel".

DAVID DORON

---

* Ortografia „Jewsecției" este o ortografie denaturată anume pentru a se îndepărta cît mai mult de sursa ebraică a cuvintelor.

CHAIM WEIZMANN și conștiința lumii

Contribuția lui Chaim Weizmann la renașterea statului evreiesc (a fost președinte al Organizației sioniste mondiale și primul președinte al Statului Israel renăscut, ultima prerogativă fiind doar un moment ce a încununat o viață de activitate și sacrificii în mișcarea sionistă, în cadrul căreia a deținut, decenii de-a rîndul, funcții importante), legăturile ce le-a avut cu personalități ca Theodor Herzl, Herbert Henry Asquith, Arthur James Balfour, Ben Gurion, Louis Dembitz Brandeis, Martin Buber, Neville Chamberlain, Winston Churchill, Georges Clémenceau, Abba Eban, Albert Einstein, Nahum Goldman, Lloyd George, Max Nordau, Jawaharlal Nehru, Edmond de Rotschild, Franklin Roosevelt, Harry Truman, influența sa asupra politicii marilor puteri în context european și dincolo de acest context, cît și activitatea sa științifică, fac din el una din marile personalități istorice ale primei jumătăți a secolului al XX-lea.

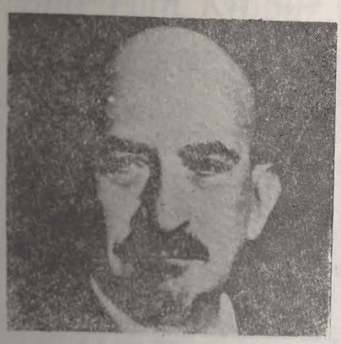

Prezentarea personalității sale și a principalelor evenimente din viața sa pare oarecum superfluă, căci, putem spune fără exagerare, Chaim Weizmann a devenit o componentă a conștiinței lumii. Ne vom mărgini, deci, la prezentarea unei cărți remarcabile despre el (**Chaim Weizmann. A Biography** by Norman Rose, S.U.A., 1986, 520 p.), încă netradusă în românește și apoi vom face doar referire la unele momente din viața lui Weizmann, la unele din ideile sale.

Cartea ne este recomandată ca fiind prima biografie cuprinzătoare, într-un singur volum, privind pe Chaim Weizmann.

Autorul, Norman Rose, născut și educat în Anglia, trăiește în Israel și predă istoria la Universitatea Ebraică, unde deține catedra „Chaim Weizmann" pentru relații internaționale.

Volumul cuprinde: prefață, mențiuni preliminare (semnate de Norman Rose în anul 1986, anul apariției volumului), prolog, cele 21 de capitole (iată titlurile, care marchează semnificativ etape din viața și activitatea lui Weizmann: „Început bun"; „Ucenicia"; „Rebelul"; „Uganda și Manchester"; „Noi începuturi"; „Criză personală și revenire"; „Drumul spre Cartă"; „Carta"; „Din nou Palestina"; „Între Palestina, Pinsk și Washington"; „Despotul binevoitor"; „Șeful"; „Ai stat prea mult la mese enlezești"; „Retragere revigorantă"; „A sta numai în cameră"; „Doctrina soluțiilor temporare"; „Numai insuccese și umilințe"; „Numai un rest va supraviețui"; „Linia minimei nedreptăți"; „Un sionist de școală veche"; „Prizonierul de la Rehovot"), epilog (citām din cele rostite de Ben Gurion la moartea lui Weizmann, cînd sirenele au răsunat în întregul Israel, s-au păstrat două minute de tăcere, iar cabinetul și Knesset-ul s-au întrunit în sesiuni speciale: „Chaim Weizmann a fost un prinț al națiunii evreiești... El își va ocupa locul în istoria eternă a poporului evreu, alături de marile figuri ale trecutului — patriarhii, regii, judecătorii, profeții și conducătorii spirituali..."), bibliografie (circa 200 de lucrări citate), note (pe capitole, cu trimiteri la diferite lucrări și documente, cu citate), indice (extrem de amănunțit, un adevărat ghid al informațiilor cuprinse în carte).

Autorul a mai publicat anterior: „Vansittart: Study of Diplomat" și „Lewis Namier and Zionism".

Lupta împotriva partizanilor soluției Uganda, îndelungata activitate sionistă, cea științifică, rolul decisiv jucat în obținerea declarației Balfour, raporturile cu oficialitățile și personalitățile britanice, înființarea Universității Ebraice din Ierusalim (inaugurată oficial la 1 aprilie 1925), Rehovot (Institutul și casa sa), funcția ce a deținut-o ca primul președinte al Statului Israel, viața sa familială, sînt doar unele dintre problemele dezbătute în carte.

Este interesant de menționat că de la Weizmann au rămas circa 23 000 de scrisori, din care circa 15 000 au fost publicate sub titlul „The Letters and Papers of Chaim Weizmann. Series A. Letters". Au fost publicate, de asemenea, două volume cuprinzînd discursuri ale sale.

Cităm din părerile contemporanilor despre el:

„Acel nume care va fi pomenit în istoria evreilor o mie de ani" (Lloyd George); „Cel mai capabil și înțelept conducător al cauzei sioniste" (Winston Churchill); „Primul dintre cei aleși" (Ben Gurion); „Cît timp sionismul are nevoie de diplomație... Weizmann trebuie să rămînă conducătorul" (Jabotinsky).

A fost comparat cu Thomas Jefferson și Jean Jaurès. Smuts l-a considerat cel mai mare conducător evreu de la Moșe încoace.

Weizmann nu a pierdut niciodată din minte țelul final, care a fost: renașterea statului evreiesc. Apreciind caracterul pozitiv al declarației Balfour, el preciza, totuși, la 21 septembrie 1919:

„Ce a însemnat această declarație? Ea nu a însemnat crearea unui stat evreiesc... Eu doresc crearea unui stat evreiesc. Mă încred în Dumnezeu că un asemenea stat va exista; dar el va fi creat nu prin declarații politice, ci prin sudoarea și sîngele poporului evreu. Aceasta e singura cale de întemeiere a unui stat. Nici o altă cale nu este cunoscută în istoria lumii. Această cale este cheia de aur care deschide ușile Palestinei...".

Volumul se încheie cu un citat din Sir Isaiah Berlin (care l-a cunoscut personal pe Weizmann): „Chaim Weizmann a fost primul evreu total liber al lumii moderne și Statul Israel a fost făurit potrivit acestei imagini, fie că el își dă seama de aceasta sau nu. Nici un om nu a avut vreodată un asemenea monument dedicat lui în chiar timpul vieții".

Prin apariția volumului lui Norman Rose, s-a deschis abia seria lucrărilor biografice ce vor fi închinate lui Chaim Weizmann. Multe fapte și ipoteze vor fi, desigur, prezentate într-o altă manieră, noi documente vor fi analizate, noi informații vor fi prezentate.

Personalități istorice de talia lui Weizmann, complexe prin structura lor, prezintă fațete care, oricînd, pot forma din nou obiectul unor puneri în lumină cu nuanțe deosebite. Ca o primă piatră pe un drum nou, cartea lui Norman Rose constituie un început bun: o obiectivă și documentată prezentare a uneia dintre conștiințele lumii din prima jumătate a secolului nostru.

BETINIO DIAMANT

O voce impunătoare din deșert

Primul concert al Ofrei Haza în Germania

„Înainte cu 2 500 de ani, strămoșii mei trăiau în exil ,în pustiul din Yemen. În pustiu nu poate supraviețui nimic, decît printr-o deosebită forță interioară. Din această forță interioară cu care se hrăneau evreii în Yemen, au izvorît cîntecele mele".

Un concert al cîntăreței yemenito-israeliene de muzică pop Ofra Haza, susținut la Berlin ,în cadrul festivalului cultural evreiesc „Femeia în viața culturală evreiască", primul ei concert susținut la Berlin, poate constitui pentru unii europeni un prilej de a-și imagina pentru prima oară Yemenul, acest izolat colț de civilizație pentru lumea Occidentului modern, cu orașele sale din pustiu.

În ceea ce privește obștea evreiască yemenită, începuturile ei dăinuie dinaintea primei dărîmări a Templului. Ea se distinge printr-o seculară viață spirituală activă. Evreii yemeniți nu au pierdut niciodată legătura cu manifestările spirituale ale restului evreimii. Viața lor religioasă se baza pe Talmud .Ei participau activ la crearea unor fermecătoare agadot (narațiuni talmudice) și din rîndul lor au apărut un șir de rabini reputați. Or, tocmai din acest Yemen își au obîrșia părinții Ofrei Haza, care, în 1944, au făcut Alia în Palestina, unde Ofra a satisfăcut și stagiul militar, fapt de care ea e foarte mîndră.

Grațioasă, în costum negru împodobit cu broderii (fireturi) aurii, filigranate, „tipic yemenite" și purtînd o diademă împodobită cu broderii în fir de aur, cîntăreața din Tel Aviv, în vîrstă de 30 de ani, își face apariția pe scena filarmonicii berlineze în lumina roșie a reflectoarelor.

Vocea fantastică a Ofrei Haza, a unei frumuseți orientale din deșert, izvorîtă din adînc, nu răsună în imensitatea pustiului arabic ,ci în sala Filarmonicii din Berlin .

Cele două baterii — o îmbinare de tobe arăbești, tamburine, instrumente din lemn și instrumente de percuție, indicate pentru atmosfera din deșert, realizează un ritm de „pas de cămilă". Trompetele, chitara electrică și orga electronică produc și ele niște semitonuri orientale. În timp ce cîntă, Ofra Haza se mișcă ritmic, cu grație, limitîndu-și totuși mișcările la minimum, imitînd oarecum ritmul pasului de cămilă.

Deșertul este laitmotivul celor mai multe cîntece ale ei. „Fata morgana" se numește un cîntec în amintirea mamei sale și a copilăriei pe care a petrecut-o în pustiu. „Schadai" este cîntecul cu care a devenit celebră. Unele cîntece au texte religioase, inspirate din Cîntarea Cîntărilor, Kadiș etc. Altele relatează despre căsătoria fetelor yemenite. Deodată Ofra Haza cîntă în englezește: „My heart loves freedom, don't stop me being free". Vocea se rostogolește în manieră orientală printre game ,punctează clar și precis toate jumătățile și sfertele de ton, se tînguie, vibrează, răsună și totuși nu cade în stridențe.

Ofra Haza ridică, cu mișcări grațioase, mîinile și privește cu ochi mari, nevinovați publicul. Privirea ei, muzica ei, strălucirea ei, totul are o notă prea pură, feminitatea ei naivă este prea nevinovată, prea în unison ca să-i fi impresionat pe unii auditori, obișnuiți cu mișcările extravagante și alerte ale unor cîntăreți occidentali. Ofra povestește transfigurat despre strămoși și mama ei, dă glas dragostei sale pentru cultura yemeniților, și aproape totul sună potrivit unor clișee plăcute. Un efect similar produc și firele aurii de filigran de pe rochia din material negru, închisă pînă la gît. Și totuși, în pofida originii ei, Ofra Haza este de fapt o reflectare a unui Israel modern. Cîntecele ei nu au o notă vivace, ceea ce nu trebuie considerat ca un reproș. Dar în ele totul este duios, pașnic, chiar și un apel adresat vecinilor arabi: „Stay with us to dance, not to fight". Publicul este îndemnat să acompanieze refrenul „Jabage", o chemare pusă pe note, adresată mamei ei. Seara s-a scurs într-o monotonie orientală ,Ofra Haza cîntînd un cîntec după altul. După ce puteai ghici că spectacolul se apropie de sfîrșit? E în asta ceva inspirat din imensitatea deșertului, în care nu se vede sfîrșitul; cîntecul Ofrei Haza are un stil inconfundabil.

Cu două zile mai înainte își făcuse apariția pe scena tempodromului din Berlinul răsăritean Si Hi-Man, o cîntăreață din Tel Aviv care, cu cîntecele ei de mare vitalitate, pe texte antirăzboinice, a cucerit publicul de la bun început. Întîmplător, Si Hi-Man a pășit cu banda ei de magnetofon în „Casa tinerelor talente" din Berlinul răsăritean, exact în același timp în care Ofra Haza cînta la Filarmonică.

Două stiluri diferite ,reflectînd bogăția și diversitatea artei israeliene contemporane, explicabilă și prin diversitatea originii acestor talente muzicale provenite din atîtea țări ale Diasporei evreiești.

CLARA MARCOVICI

POPORUL CĂRȚII

(Urmare din p. 1)

Că Biblia este scrisă pentru a fi citită „cu voce tare" o dovedește și faptul că stilul în care este scrisă se adresează nu numai minții, ci și sufletului celor care o citesc. Nu claritatea și distincția ideilor o preocupă în primul rînd, ci forța lor persuasivă și adeziunea cititorilor. Or, numai vorbirea, prin ton, debit, accent, ritm, mimică și gesturi, este în stare să exprime cum trebuie atitudinea afectivă a cititorilor față de ideile evocate de text. Nu degeaba a fost comparată Biblia cu o compoziție de variațiuni muzicale pe o temă dată. Ea nu e un polisilogism, ci un poem.

Gînditorii și cercetătorii iudaismului au subliniat, deseori, superioritatea spirituală a literei asupra imaginii și a cuvîntului asupra literei. „Noi vom oferi în loc de tauri omagiul buzelor noastre"[3], iar Rabi Eleazar ben Pedat spunea că „Rugăciunea este mai importantă decît sacrificiul"[4]. J. B. Agus scrie că „prin porunci audibile comunică Divinitatea cu profeții, căci dialogul este singurul instrument prin care două spirite intră în contact unul cu celălalt"[5]. Comentîndu-l pe Philon, Jules Martin precizează că „litera Sfintelor Scrieri seamănă cu umbra corpurilor; adevărata realitate sînt sensurile misterioase desprinse din Scriere"[6]. Cunoscutul filosof al religiei Leszek Kolakowski rezumă astfel esența iudaismului: autenticitatea cuvîntului lui Dumnezeu se menține la evrei prin tradiție mai degrabă orală decît scrisă: transmisia trebuie să se facă prin contact direct între maestru și discipol. Evreii cred că nu se poate înțelege pe deplin Tora decît luînd parte la viața poporului evreu; textul spus întrece pe cel scris și sediul prin excelență al Torei este memoria credincioșilor; profeții înșiși n-au încredințat mesajul lor scrisului decît constrînși și forțați, numai atunci cînd li s-a interzis să vorbească în public; actele de comunicare sînt acelea care constituie semnificația și aceasta trebuie necontenit să se călească în ele"[7].

Biblia este un monument în sensul etimologic al cuvîntului: prilej de aducere aminte și de aducere în minte a unor principii morale capabile să asigure buna convețuire între oameni.

Într-o civilizație ca a noastră, în care cuvîntul devine un simplu ornament al imaginii, mesajul lăsat de Poporul Cărții este deosebit de actual.

---

[1] A. Tomatis, **La dyslexie**, Paris, 1967, p. 76.

[2] O. Revault d'Allonnes, **Musiques...**, Paris, 1979, p. 22.

[3] S. W. Baron, **Histoire d'Israël**, Paris, P.U.F., 1956, p. 167.

[4] **Idem**, p. 750.

[5] J. B. Agus, **L'évolution de la pensée juive**, Paris, Payot, 1961, p. 31.

[6] J. Martin, **Philon**, Paris, Alcan, 1907, p. 30.

[7] L. Kolakowski, **Philosophie de la religion**, Paris, Fayard, 1985, p. 230.

ȘTIRI ȘTIRI ȘTIRI

UN EXEMPLU DEMN DE URMAT

Ungaria urmează să-și retragă semnătura de pe Declarația Națiunilor Unite, din 1975, ce echivala „sionismul cu rasismul".

Acest fapt deosebit a fost anunțat după o întîlnire care a avut loc între dl Edgar Brontman, președintele Congresului Mondial Evreiesc și ministrul de externe de atunci al Ungariei, dl Gyula Horn.

Reamintim că România n-a semnat această „Declarație". Reprezentantul țării noastre nici nu s-a prezentat la ședința în care urma să fie votată această rezoluție care înscrie o pagină rușinoasă în istoria Organizației Națiunilor Unite.

CEHOSLOVACIA — ISRAEL

Cu prilejul deschiderii unei expoziții israeliene la Praga, domnul Uzi Narkiss, șeful Departamentului de Imigrații al Organizației Sioniste Mondiale, a fost primit de domnul Alexander Dubcek, președintele Adunării Federale Cehoslovace.

Într-o declarație făcută la Londra, scurt timp după această vizită întreprinsă la Praga, dl Uzi Narkiss a declarat că dl Dubcek a fost de acord să găzduiască o „conferință privind antisemitismul modern".

„DREPȚI AI POPOARELOR"

Institutul „Yad Vashem" a onorat cu titlul de „Drepți ai popoarelor" trei cetățeni suedezi — dna Huguette Band-Ducoing și dnii Robert Ducret și Abbé Eugene Maraut —, care au salvat un număr de evrei de urgia nazistă.

EBRAICĂ

Circa 1 300 de universități și instituții de învățămînt superior din lume oferă studenților

cursuri de ebraică sau de cultură evreiască.

Acest fapt a fost relevat cu prilejul celei de-a 10-a aniversări a Centrului internațional pentru studii universitare de civilizație iudaică din Londra.

Președintele instituției, judecătorul Israel Finestein, a primit o distincție de la președintele Israelului, dl Chaim Herzog la reședința prezidențială din Ierusalim, pentru eforturile depuse în direcția promovării obiectivelor acestui centru.

Judecătorul Finestein, care este și vicepreședinte al Camerei deputaților, a declarat că predarea studiilor de iudaistică în universități este o „cerință vitală a timpurilor noastre".

„MEMORIALUL WALLENBERG"

În Parlamentul britanic s-a discutat și aprobat realizarea, în centrul Londrei, a unui „Memorial Wallenberg", închinat lui Raoul Wallenberg, diplomat suedez care a salvat cel puțin 100 000 de evrei unguri de la deportare în lagărele naziste de exterminare.

Domnul David Amess, deputat conservator, a declarat, printre altele, că prin această măsură „se onorează unul dintre marii eroi ai acestui secol". Iar Sir Bernard Braine a susținut decizia înființării Memorialului declarînd: „Este cel mai mic lucru ce putem face pentru a marca sacrificiul lui Wallenberg și dedicarea întru salvarea altor vieți prin strădanie personală".

Recent o stradă din Tel Aviv a primit numele lui Raoul Wallenberg. La ceremonie a participat și domnul Sten Andersen, ministrul de externe al Suediei.

DOCTOR DE ONOARE

Yelena (Helena) Bonner, văduva lui Andrei Saharov, om de știință sovietic, deținător al premiului Nobel, a vizitat de curînd Israelul, pentru a prelua titlul de merit — Doctor Honoris Causa — conferit postum de Institutul „Weizmann" din Rehovot fizicianului și luptătorului pentru drepturile omului, care s-a stins din viață în decembrie anul trecut.

În afară de aceasta, ea a fost primită de președintele statului, Chaim Herzog.

RESTAURARE

Restaurarea unui Sefer Tora datînd de circa 200 de ani, originar din Silezia, a avut loc la Sinagoga Hove New din Brighton (Marea Britanie), prin serviciile unui expert în arta scrisului, dr. Eric Ray. Sulul a fost achiziționat de comunitatea din Brighton în 1965.

Rabi Jeremy Collick de la această sinagogă explică: „Acest Sefer Tora îl folosim mai ales în cadrul ceremoniilor barmitzva și bat-mitzva, pentru a menține trează amintirea comunității evreiești din Brno, de unde, probabil, vine".

Totuși, unele litere din Sefer Tora s-au șters, așa încît a fost chemat dr. Ray să restaureze Sulul Sfînt.

Profesor de arheologie biblică, dr. Ray a devenit scrib prin pasiunea lui pentru caligrafie și scrierea ebraică veche. El predă la Londra, unde soția sa, Lali, este director la Centrul Sternberg din Departamentul pentru educație evreiască.

ALIA

În ultimii ani, numeroși etiopieni, printre care mulți tineri, au făcut Alia în Israel. La sosire, situația lor din punct de vedere al sănătății și al educației era de-a dreptul deplorabilă. Ei s-au integrat însă foarte repede, dovedind o mare capacitate de adaptare, învățînd intensiv limba ebraică. Astăzi, în școli și universități, numeroși tineri etiopieni urmează cursuri de electronică, specializîndu-se în domeniile de vîrf ale științei și tehnicii, cum ar fi inteligența artificială. Așa cum se vede în imaginea de mai jos, ei își perfecționează pregătirea în laboratoare moderne.

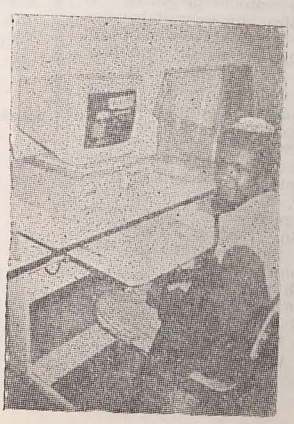

UN FILM IDIȘ LA CINEMATECA FRANCEZĂ

Cinemateca franceză a programat, la începutul acestei veri, un film idiș, „A brivele der mame", turnat de Joseph Green în Polonia, în 1938. Bucurîndu-se de succes, filmul va fi reluat la mai multe cinematografe în această toamnă.

În imagine, o secvență din film.

„LEGIUNEA DE ONOARE"

Fostul președinte al Statului Israel, profesorul Ephraim Katzir, a primit Ordinul „Legiunii de Onoare", în gradul de comandor, acesta fiind cel mai înalt ordin francez pentru străini. Distincția i-a fost acordată pentru marea sa contribuție la dezvoltarea și întărirea cooperării științifice între Israel și Franța.

VIZITA

Ambasadorul Israelului în Marea Britanie, dl. Yaav Biram, a făcut prima vizită oficială în orașul Southend. El a vizitat comunitatea și căminul evreiesc de bătrîni „Raymond House", unde s-a întîlnit cu pensionari ai acestui cămin și a avut o lungă convorbire cu cea mai vîrstnică pensionară, dna Amelia Abrahams, în vîrstă de 96 de ani. Ambasadorul Israelului a vizitat, de asemenea, școala evreiască și clubul tineretului evreu din oraș.

PROTEST

Dl Glyn Ford, conducătorul Comisiei parlamentare europene împotriva rasismului, a trimis un protest autorităților americane de resort în legătură cu proiectul liderului Partidului Național Britanic, antisemit, John Tyndall, de a conferenția în Statele Unite.

Proiectul lui Tyndall de a conferenția în patru state din S.U.A. fusese conceput în colaborare cu Partidul Populist, de extremă dreaptă, antisemit, din Statele Unite.

Tyndall este autorul a numeroase incitări la violență și ură de rasă, cele mai recente fiind unele atacuri asupra negrilor, asiaticilor și evreilor, în 1986, pentru care a și fost întemnițat un an.

DONAȚIE

Aladar Fleischman, evreu originar din Iugoslavia, supraviețuitor al Holocaustului, a făcut Statului Israel o donație în valoare de 50 de milioane de dolari, sumă care va fi distribuită la nouă instituții israeliene importante.

Anul trecut, Aladar Fleischman a donat Centrului muzical pentru soldați din Galileea, suma de 500.000 de dolari.

Alți 500 000 de dolari au fost donați, de fostul supraviețuitor al Holocaustului, organizației evreiești „Keren Hayesod".

SINCRONIZARE

Conferința Rabinică Europeană care a avut loc în capitala Belgiei a aprobat un program de sincronizare între activitățile educative ale comunităților evreiești occidentale și cele ale comunităților evreiești din U.R.S.S.

„Vrem să-i ajutăm pe acei evrei din U.R.S.S. care vor să facă Alia, a spus lordul Jakobovits, dar vrem să-i ajutăm și pe cei care rămîn să reclădească viața lor comunitară distrusă.

Fiecare comunitate occidentală trebuie să trimită un voluntar cu familia lui, care să meargă în U.R.S.S. pentru minimum trei luni ca să organizeze acolo viața comunitară".

Întrunirea delegaților la Conferința Rabinică Europeană a fost cea mai numeroasă începînd din 1957, cu o prezență de peste o sută de rabini. Ea a inclus pentru prima dată o delegație de rabini din Uniunea Sovietică, condusă de Rabinul Adolph Șaievici din Moscova.

Ei au discutat despre relațiile dintre autoritățile religioase ale diferitelor comunități.

DOCTORATE

Veterana militantă anti-apartheid Helen Suzman, în vîrstă de 72 de ani și nepoata ei, directoare de teatru și actriță, Janet Suzman, în vîrstă de 51 de ani, au primit recent titlul de Doctor Honoris Causa al Universității Warwick, din Anglia.

Pentru Helen Suzman este al 19-lea doctorat. Pe tot parcursul celor 36 de ani în care a activat în parlamentul Africii de Sud, ea și-a rostit cu fermitate opiniile democrate, luptînd împotriva segregației rasiale.

După retragerea din viața parlamentară, în 1989, Helen Suzman a primit cetățenia de onoare a Marii Britanii.

Janet Suzman este la primul doctorat. Născută în Africa de Sud, ea a făcut carieră actoricească în Marea Britanie.

HAMORE

Un număr al revistei trimestriale „Hamoré", pentru profesori și educatori ai școlilor evreiești din Franța, este în întregime dedicat lui André Neher. Suma articolelor cuprinse oferă cititorilor o imagine a marelui gînditor evreu și a contribuției sale la dezvoltarea iudaismului. De un deosebit interes pentru cadrele didactice este studiul lui Neher privitor la învățămîntul limbii ebraice, despre ebraica biblică și cea modernă. O bibliografie comentată completează acest număr de excepție.

ANIVERSARE

„Naie Presse", publicație evreiască de limbă idiș din Franța, a sărbătorit recent 56 de ani de activitate, timp în care, prin tenuta sa publicistică, cu ajutorul unor mari personalități, a militat împotriva antisemitismului și pentru o lume a păcii.

ECUMENISM

Peste 150 de persoane au participat la conferința inaugurală a Consiliului pentru relații ecumenice între evrei și creștini, care a avut loc la Canterbury. Conferința a fost urmată de o recepție cu preparate cașer, organizată de președintele filialei locale a organizației, Rev Paul Wilton, și de directorul acesteia, dl Paul Mendel.

Conferința a fost prezidată de directorul executiv al Consiliului pentru relații ecumenice între evrei și creștini din Marea Britanie, Rev Edward Carpenter. Au fost prezenți primarul orașului Canterbury și episcopii de Dover și Maidstone.

AVIATICĂ

Dintr-un raport al președintelui El-Al, Raphael Harlev, a reieșit că cifra profiturilor pe anul 1989 a companiei a crescut cu 29 la sută.

În anul care a trecut au fost transportate — prin intermediul Companiei El-Al — circa 1 miliard 74 de milioane de pasageri. Au fost inaugurate noi linii aeriene către Stockholm, Budapesta și Varșovia și a fost semnat un acord comercial cu Aeroflot, cu aprobarea guvernului sovietic.

KIBUȚ

Industria kibuțurilor reprezintă 7,5% din producția Israelului, totalizînd 420 de întreprinderi, care folosesc 17 000 de oameni.

FOTOGRAFICĂ

Fotograful și producătorul de film Lilly Markiewicz a organizat o expoziție proprie de fotografii despre femeia evreică și identitatea iudaică, la Camerawork Gallery (Londra).

Ea consideră că identitatea iudaică implică mai mult decît a respecta prescripțiile religioase; implică aderarea la valorile morale ale iudaismului și punerea lor în practică prin comportament cotidian.

Lily Markiewicz este membru al Societății „London Film Makers Coop".

DECESE

Sammy Davis junior, cunoscut ca cîntăreț negru, care a trecut la iudaism în 1956, devenind unul dintre cei mai fervenți sprijinitori ai Israelului și ai cauzei evreiești, a încetat din viață în Statele Unite ale Americii, în vîrstă de 64 de ani.

*

La serviciul divin în memoria celui de-al treilea lord Rothschild, care a avut loc la Sinagoga West London, au luat parte primul ministru al Marii Britanii, dna Margaret Thatcher, doi foști prim-miniștri, dl Edward Heath și lordul Callaghan, primarul Ierusalimului, dl Teddy Kollek, și ambasadorul Israelului în Marea Britanie, dl Yoav Biram.

Aspecte din activitatea lordului Rothschild au fost evocate de către judecătorul Sir Leonard Hoffman, lordul Swann și de către ministrul afacerilor externe, dl William Waldegrave.

Serviciul divin a fost oficiat de rabinul dr. Hugo Gryn.

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

HIS EMINENCE
Chief Rabbi Dr Moses Rosen's Message for Rosh Hashanah and Yom Kippur to the Jewish Communities in Romania

Beloved Brothers and Sisters!

Our national calendar does not start with the month of Tishri, the month in which we still celebrate Rosh Hashanah — the New Year. It starts with Nissan, in the "month of spring" חדש האביב that is clearly defined by the text of verse 12, 2 in the Book of Exodus: "this month is for you the head of the months, it is the first month from all the months of the year".

This is very natural. The month of passing from slavery to freedom, the month of the departure from Egypt begins our national history. It is the starting point of our life as a people. Nissan is therefore the first page in our calendar.

For all that... Six months later, just before the fall and not at the beginning of spring, we celebrate the New Year — Rosh Hashanah, the Head of the Year, we wish each other to "be registered in the Book of Good Life" and, more significant still, we do not cease to pray. It is true that the Jew prays three times every day, in the morning, at sunset and in the evening. However, when the "Days of Judgement" come near, at midnight and dawn, the messenger of the community knocks at the windows of the houses and cries: "Jews, wake up and praise the Lord".

For whom do we pray? For ourselves? For our own people? Open the books of prayer devoted to these days and you will find innumerable prayers for all mankind, for all peoples. The Holy Judgement decides the fate of all human beings that "pass in front of it like the flock in front of the shepherd".

היום הרת עולם "It is the day of the gestation of the world". Gestation, not birth. In that day began the process of gestation of a world that is destined to be born, a world of justice, a world that after the "pain of birth", after gestation, will be born as wished by the Creator, a world in which "wickedness will be dispersed like smoke", a world in which "the reign of oppression will disappear from earth".

Thus let us conclude.

Rosh Hashanah and Yom Kippur are holidays of eminently universalist character. It has always been so since we live in this world. A small and feeble people who struggles to save mankind. With our sense of humour full of self-irony we give to ourselves the name of "Weltfarsorger", caring for the fate of the world. Our prophets, our heroes and martyrs, all is an epic poem serving a grand idea. It is the key-idea in all the prayers of this Jewish New Year, that after all, is not only Jewish but belongs to the world at large.

לתקן עולם "Let us mend the world" this is the idea that crosses through all our prayers like a red thread. Let us redress this world in full gestation. It shall not become a jungle. Let us pray, let us fight so that the whole world shall be guarded against the danger of the abyss into which "the reign of tyranny" tries to throw it.

However, in this overwhelming altruism, we must not forget for one moment to care also for ourselves. We suffered too much during our multi-millenary itinerary, there were too many waves of hate discharged on us by the powers of evil and darkness, too vile the slander directed against us.

No. We did not kill God but we gave Him to mankind from the heights of the Sinaï. Nevertheless, rivers of Jewish blood have flown along centuries because of the spreading of this terrible lie.

The highest forums of the christian world rejected it, they cleaned their creed from this infamous and stupid lie, however, it appears again in 1990 in a certain paper in Romania.

No. We did not bring in communism. We brought the grand idea of justice, harmony, between men. Others degraded it, distorted it and terrible were the sufferings we endured as long as this evil ideology ruled over this part of the world in which we live.

No. We shall not stand silent when one attempts minimize, to desecrate the Holocaust. Not only to sanctify the memory of the six million martyrs but also for the good of mankind we shall not permit neofascists to justify the Holocaust.

Human solidarity, peace and fraternity among peoples, the redress of individual and collective sins, the struggle against slander, the uprooting of poisonous weeds from the soul, the complete purification from hate of any kind, together with our identification in the destiny of mankind, these are the guiding thoughts, this is the message for Rosh Hashanah, this is the call of the universalist Jewish New Year.

Let God Almighty bless you, beloved brothers and sisters, let Him shed the blessings of peace, wealth and harmony on our dear country — Romania, let Him bless Eretz-Israel and the whole Jewish people granting a year of peace and flourishing. AMEN!

With the traditional wish of
KETIVA VAHATIMA TOVA
כתיבה וחתימה טובה
Dr. MOSES ROSEN
Chief Rabbi of the Mosaic Cult and President
of the Federation of Jewish Communities from Romania

שנה טובה ומבורכת

A His Eminence preaching

50 YEARS SINCE THE "VIENA-DIKTAT"

In the frames of the comemoration of half a century since Hitler and Mussolini through the "Viena-diktat" decided to cut the north of Transilvania from the motherland Romania and gave it to Hungary, took place in Romania religious services for to remind this event.

The Federation of Jewish Communities organized a religious service in the memory of the more of 150,000 Jews from the north of Transilvania who were deported to Auschwitz by the Hungarian fascists and killed there by the nazis.

Chief Rabbi Rosen gave the sermon in which he underlined that "We are not making any confusion between Romanian and Hungarian peoples from one side and from the other side the fascists of these peoples"; this comemoration is important for peoples not to let the new fascists to raise their head, not to let them to spred the poison of antisemitism, to write insults and menaces against Jews. The lesson of the years 1940—44 is too dramatic that we shall not raise our voice and civilised world must not tolerate the revival of spreding hate against us. The fascism must be stopped."

The ambassador of Israel, the ambassador of Venezuela and the diplomatical representative of United States, senators, scientists, writers and various other Jewish and non-Jewish personalities were present at the comemoration.

His Eminence Chief Rabbi Dr. Moses Rosen Met with a Delegation of U.S.A. Senators

On Friday, August 31, 1990, His Eminence Chief Rabbi Dr Moses Rosen, president of the Federation of Jewish Communities in Romania, was invited by Senator Robert Dole, leader of the delegation of American Senators that visited Romania, to meet with the members of this delegation.

The meeting was attended by U.S. Senators Alphonse M. D'Amato, Don Nicles, Connie Mack, John Warner, Jake Garn and Steve Symms.

Also present were His Excellency Allan Green Jr., U.S. Ambassador to Bucharest and chargé d'affaires Larry Napper.

The topics discussed were:

a) An exchange of views about the present situation in this country and the support needed by the young democracy of Romania from the United States, in the spirit of the traditional good relations, the friendship between the Romanian and American peoples, so as to be able to start the material and moral reconstruction of the country.

b) The situation of the Jewish communities in Romania after the December 1989 revolution, the freedom of religious life, of Jewish-cultural and social freedom for the about 20,000 Jews still in the country, the generous assistance received from the noble organization of American Jews, the "Joint", and the full freedom for the Jews who wish to make ALIA, that is to join the work of reconstruction of the Holy Land.

c) At the request of the delegation members, His Eminence spoke about the alarming antisemitinc attacks taking place in the country, about the resurgence of fascist phenomena and ideas that raise a threat for the entire Romanian people, and, of course, for the remnants of Judaism in Romania, that suffered so much under the fascist, ironguardist-antonescian régime. Enemy elements pursue the destabilisation of the situation. The government is very willing to make calm reign in the country and democracy a reality in Romania. An economic revitalization would help to strengthen the resistance opposed by Romanian intellectuals and by the whole people to these tendencies that spread the poison of interconfessional and interethnical hate.

The talk took place in a friendly atmosphere.

CHIEF RABBI DR. MOSES ROSEN

FORGETTING? FORGIVING? REHABILITATING? (II)

1986... Forty-five years since the Iaşi pogrom.

The almanac of Vadim's "semi-official journal", "Săptămîna", preparing the "atmosphere", published an incredible article signed by Mihai Pelin (supposed to be "historical").

As usual, the number of martyrs was minimized: 500 "persons". The article dealt with the Iaşi genocide in an impious, mocking way. With a view to "preparation and rehabilitation", the author launched a "sensational" piece of news.

Here it is: the fascist Italian writer and journalist Curzio Malaparte happened to be in Iaşi just during the pogrom. That was quite logical, for it was a few days after the outbreak of the anti-Soviet war and Iaşi was on the very border. It is easy to understand that the international press was highly interested in that city.

Malaparte later wrote a book, "KAPUT", containing — among other notes concerning the war — some of the horrendous scenes he had seen with his own eyes during the Iaşi pogrom. He relates that, on June 29, 1941 ("On that Sunday..."), he was in the house of the Italian consul, next to that of the Jewish lawyer Altain. The consul, who had heard rumours about some serious events being prepared, advised Altain to leave Iaşi and seek refuge somewhere else. But the lawyer did not take his kind advice and remained at home.

(Continued on p. 10)

FORGETTING? FORGIVING? REHABILITATING?

(Continued from p. 9)

While Malaparte was calling on the consul, a gang of Romanian soldiers burst into the house, smashed Altain's head several times against a pillar, threw his body — that was streaming with blood — into a cart, and left. Malaparte and the consul followed them in their car, but did not succeed in saving the victim. At Podul Iloaiei they found only Altain's identify card, soaked in blood.

What does Mr Pelin assert? All is nothing but a lie. Thorough investigations have been made in the archives of the local authorities. Malaparte was not in Iaşi at the time. It was impossible for an Italian journalist to be in Iaşi during those days without his presence appearing in the archives of the police, the town hall, etc. Just another Jewish lie...

That is what Mr Pelin maintains. But does not God exist? What is He, the Almighty doing? Is He idle? Well, this time (unfortunately, not very often), He throws into the liar's face an irrefutable proof.

How does He manage to do so? 45 years have elapsed (in 1986) since the pogrom. There are no more witnesses, where should one look for them? Where? In the very offices of the Federation of Jewish Communities, in a room adjoining my own office. It is there that eng. Theodor Blumenfeld works. He is a former deputy minister and professor. At that time, in 1986, he was the president of the Bucharest Jewish Community. **Lawyer Altain was his father-in-law.** Mrs Blumenfeld and her mother (Mrs Altain, who lives with her daughter and son-in-law in Bucharest at present) witnessed the whole scene described by Malaparte. All three — wife, daughter and son-in-law — are still deploring the terrible end of Altain, the martyr "AL KIDUSH HASEIM". Blessed be his memory!

I immediately lodged a protest that I sent to the Department of Cults, headed by Mr Cumpănaşu. No answer, as usual.

Together with my closest collaborators, I then organized the 45th anniversary of the pogrom.

Several thousand Jews came to Iaşi from Moldavia's other towns. I invited the local authorities at the very last moment. I did not ask anybody for an authorization. I sent invitations to the Israeli Embassy and to that of the United States. Dr Yosef Govrin, the Ambassador of Israel, and Mr Klark, the U.S. chargé d'affaires, came to Iaşi. The local authorities sent inferior-rank delegates (the secretary of the People's Council).

Being taken by surprise, "those at the top", or even "he at the top", probably lacked the courage to repress the commemoration by force.

I will never forget the moment when, standing on the improvised tribune, I had behind me numberless graves of Jewish officers and soldiers who had died for the homeland in the 1916—1918 war, in front of me the mass graves of many thousand martyrs of the 1941 pogrom, and all about the cemetery I could see thousands of mourners.

"A prolonged moan had shaken the huge Vale of Tears" in which the cemetery of the "slaughter town" is situated (see the unforgettable poem of our great writer Chaim Nachman Bialik).

Prayers were recited. Our boys and girls sang Holocaust songs.

The first speaker was the WITNESS Theodor Bulmenfeld, who related what had happened on "that Sunday.."

His voice, shaking with emotion, seemed to be that of the dead, thousands of sacred voices shouting their pain, their anger, their revolt.

Then it was my turn to speak. What you read in our journal's preceding issue constitutes the essence of my thesis.

a) It was not an anarchic pogrom, it was genocide organized by the government, up to the very top.

b) The fascists and the people are not the same.

c) Antonescu brought despair and disaster not only to the Jews, but also to the Romanian people.

d) We must not tolerate the profanation of our martyr's memory. We do not forget. We do not rehabilitate. We do not drive back into the unconscious the crimes that were committed, we bring them to the surface. That is the only way in which we can defend the homeland and the people from new dangers, the only way to bar the advance of neo-fascism.

We were allowed to publish neither the report, nor the summaries of the speeches. An indescribable fury broke out. I was in Switzerland in July 1986 when Mr Theodor Blumenfeld was summoned to the Department and its director Munteanu read out an "indictment" containing about 15 accusations. We were supposed to have committed the most serious offences and the fury they expressed was accompanied by transparent threats.

It was clear, an "Indication" had been given "at the Top". What had happened at the Iaşi commemoration had be hused up. But...

I came home and took the censured material **back** to the Department. I saw its president, Mr Cumpănaşu, and told him that a copy existed abroad, that the foreign Jewish and non-Jewish press knew what had happened and that foreign diplomats had attended the Iaşi commemoration, I also informed him that I had given the Italian news agency ANSA an interview, telling the truth about the whole problem. The best thing to do was to have the material (my article, the report, the photos, etc.) immediately published in our journal, in its very next issue. I protested energetically against Mr Munteanu's "indictment" and demanded an inquiry.

The result? The material was approved. It appeared in October instead of July. Better late than never. But the list of my terrible... sins certainly grew longer.

The story does not end here. A savoury event that took place a year later in Budapest necessarily belongs to it.

All of a sudden, a non-Jewish newspaper (or magazine?) published in... Budapest reproduced in full my article "Forgetting? Forgiving? Rehabilitating?" It was easy to realize that the respective journal had misinterpreted my ideas. Being deeply devoted to the Romanian people, I had stressed the fact that it had nothing to do with the fascist executioners. But the Budapest editor thought he had made a... lucky find. He was to realize his mistake quite soon.

A few months later, a meeting of the World Jewish Congress took place in Budapest. For many years — about 15 — I had not had the pleasure of being invited by my friends in the leadership of the Hungarian Jewish Community. But we had had the honour of receiving their frequent visits, naturally at our invitation.

This time I arrived in Budapest with my wife, in my capacity of member of the World Jewish Congress leadership, at the invitation of **this organization.**

At the airport we were received with full honours, in an exceptionally festive way, by superior officials. I said to my wife: "How strange! Something peculiar is happening. There is an obvious discrepancy between the attitude of the past decade and a half and the present one."

The "mystery" was soon cleared up. I was invited to give a TV interview. An interview according to all due rules. At first I was asked a few commonplace questions (how many Jews there are in Romania, what institutions they have, etc.). At a certain moment, the reporter inquired about the Iaşi pogrom. My answer: "The Romanian fascists committed the Iaşi crimes, the Hungarian fascists were responsible for the almost 150,000 Jews in Northern Transylvania who were deported to Auschwitz and murdered there." The reporter tried to interrupt me, but I went on, declaring: "In our opinion, it is not the people — the Romanian or the Hungarian people — that one should accuse of genocide. The fascists, irrespective of their Hungarian or Romanian nationality, must be exposed as a terrible danger, threatening not only the Jews, but all mankind.

The recording was interrupted. The reporter was quite upset. (The scene happened to be witnessed by Dr Iosef Burg, the then Israeli Minister of the Interior, who had also given a TV interview.)

Politeness had disappeared and the previously amiable faces looked quite different. They gave up broadcasting the interview. The reason was not difficult to grasp. I asked them to give me the tape. They said I had to pay 60 dollars. I agreed and was told I would receive the tape in the evening, at the final reception of the meeting.

In the evening I was told that there had been a mistake: the price was 100 dollars. I accepted this price as well and became the possessor of an interview I had given to the Hungarian TV... untransmitted to the viewers, but to be found in the archives of the Federation of Jewish Communities in Romania.

...It was already midnight, my friends and colleagues in Budapest had vanished into thin air. I managed to say goodbye to **none** of them. The next day, at the airport, in contrast with the pompous welcome ceremony, nobody was present to see me off and I have never been invited to Budapest since. I can't help it. Everything has to be paid for in this world of ours...

פארגעסן? פארגעבן? רעאביליטירן?

(סוף פון זייט 11)

איך האב זיך צוריקגעקערט אין לאנד און אויפ-מערן ביינלינגס דעם מאטעריאל פון דער צייטש-ריפט בײַם רעפארטאמענט. איך האב געזען דעם רוב פון דער פרעזידענט פונעם רעפאר-טאמענט אין ירושלים, יעקב נאלדבערג די אויס-ערגנג". נאלדבערג קריי". די באלייטונג האט אים געגעבן אן אויסגעצייכנט דעם כבוד אויפ-ערזאמקייט פון דער אונגארישער יידישער קהי-לה. איך האב נעהאט דעם כבוד אויפצונעמען דערן פילאליקע באזוכן, פארשטייט זיך, אויף אנדערע אינלאנדנען.

דאס מאל, אלס מיטגליד פון דער אגזיקיוטיוו פון דער יידישן וועלט קאנגרעס און אויף דער אינלאנדנע פון דער פארום בין איך אויסגעגאנגען מיט מיין פרוי אנגעקומען אין דער הויפטשטאט פון דער שכנותדיקן לאנד.

אויפן פלי-פלאץ, א רוישיקע שיינע אויפנאמע אויף א הויכן גיוואל. איך האב געזאגט מיין פרוי: „א משיקאווע זאך. ס'קומט עפעס פאר, א גרוי-סער חילול צווישן דער שטעלונג פון די לעצטע 15 יאר און די פון אצינד".

דער „סוד" האט נישט פארשפעטיקט זיך צו אנטפלעקן. אויף א מאל האט מען מיך איינגעלאדן צו דער טעלעוויזיע: אן אינטערוויו אין פולן זי-נען פון וואדס. צום אנפאנג, באנאלע פראגן (ווי פיל יידן זענען אין רומעניע, אנטשטאלטן א.א.וו.) אויף אמאל, די פראגע: „דער יאטער פארדאס? מיין ענטפער: „די רומענישע פאשיסטן האבן אפגעטון פארברעכנס אין יאס, די מאגיארישע האבן אויף זייער געוויסן די כמעט 150 טויזנט יידן וואס זענען דעפארטירט געווארן פון טראנסיל-וואניע קיין אוישוויץ". דער רעפארטער האט מיך געפרעגט איבעררייסן, איך האב אים נישט גע-לאזט און האב דערקלערט: „לויט אונדז, טראגן נישט די שולד פאר דעם גענאציד דאס רומענישע אדער דאס אונגארישע פאלק. נישט די פעלקער, נאר די פאשיסטן, אן אונטערשיד, רומענער אדער אונגארן דארפן דעמאסקירט ווערן אלס א שרעק-לער נעפאר, נישט נאר פאר יידן, נאר פאר דער גאנצער וועלט. די רעניסטרירונג האט זיך אי-בערגעריסן. דער רעפארטער איז געווען ווי צע-טראגן. (צופעליק איז בײַגעווען ד'ר יוסף בורג, דעמאלט אינערן מיניסטער פון ישראל, וועלכער האט אויך גענעבן אן אינטערוויו דעם זעלבן טע-לעוויזיע זענדער).

אויף א מאל איז די עפנטלעכקייט פארשווינדן פון די פנימער. דער אינטערוויו איז איבערגעריסן געווארן. נישט שווער צו פארשטיין פארוואס. איך האב דעמאלט געפארדערט א רעניסטרירונג באנדע פון דעם אינטערוויו. מען האט מיר געזאגט איך זאל באצאלן 50 דאלאר. איך בין מסכים געווען. אין אן אויגנבליק האט מען מיר געזאגט אז איך וועל באקומען די רעניסטרירונג ביי דעם שלום עמפאנג, אין אוונט. אין אוונט האט מען מיר מיטגעטיילט אז ס'איז געווען א טעות, עס קאסט 100 דאלאר. איך האב אויסגעניי מסכים געווען און איך בין דער באזיצער פון דעם אינטערוויו געגעבן דער אונגארישער טעלעוויזיע... וואס איז נישט איבערגעגעבן גע-ווארן די טעלעוויזיע צישיוערס, נאר ער געפינט זיך אין דעם ארכיוו פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהילות פון רומעניע.

... ס'איז געווען האלב-נאכט, און מיינע פריינד און קאלעגן פון בודאפעסט זענען פארשווינדן. איך האב זיך נישט נעקאנט געזעגענען מיט קיינעם פון זיי. און דעם צווייטן טאג אויפן פלי-פלאץ, אין אנשטאט דער רוישיקער אויפנאמע ביים אנקו-מען, און איצט קיינער נישט געווען. שא, שטיל. און פון דעמאלט, און, לאדט מיך ווידער קיינער נישט אן קיין בודאפעסט.

וואס קען מען טון? אלצדינג ווערט באצאלט אויף דער וועלט...

ידיעות פון דער יידישער וועלט

ליטוועניע

נישט לאנג צוריק איז אין תל-אביב פארגעקו-מען איינע פון די גרעסטע קונסט ליציטאציעס אר-גאניזירט דורך דער געזעלשאפט „סאטביס" פון ענגלאנד. ס'זענען ליציטירט געווארן 100 ביל-דער פון וויכטיקע מאלערס פון דער וועלט, צווישן וועלכע אויף פון ישראל. די גרעסטע פרייז האבן באקומען א בילד געמאלן פון מארק שאגאל, אין די יאר 1918—1921 (165 טויזנט דאלאר) און א פעיזאזש פון חיים סאטין (109 טויזנט דאלאר). ס'האבן זיך באטייליקט אין דער ליציטאציע. ביר-נער פון יאפאן, פון דער שווייץ, מערב-דייט-שלאנד, קאנאדיאנישע לענדער, ענגלאנד, און די פראיינינקטע שטאטן פון אמעריקע.

מארש

אין מאנטעווידעא (אורוגוואי) איז נישט לאנג צוריק פארגעקומען א מארש אין שטיקליך פעגן דעם פראפאנורן פון יידישע בתי-עלמין, קעגן אנ-טיסעמיטיזם און ראסיזם. ביי דער אקציע האט זיך באטייליקט א גרויסע צאל ביירגער פון דעם געזעלשאפטלעכן לעבן פון דעם לאנד. די גרויסע מאניפעסטאציע איז באערט געווארן דורך דער אנווענדונג פון פרעזידענט פון דער רעפו-בליק, ד'ר לואיס אלבערטא לאקאל, דורך דעם געוועזענעם פרעזידענט, ד'ר כוליא מאריא סאנ-גינעטי, פון דעם אמבאסאדאר פון ישראל מ. אורונוויי, אברהם טאלעדא, פון פיל מיניסטאר, פארלאמענטאריער און פארשטייערס פון די יידישע קהילות פון דעם לאנד.

צום שלום פון דעם מארש איז געלייענט געווארן א פראקלאמאציע און וועלכער אלע פאליטישע כוחות פונעם לאנד ווערן גערופן צו א דעמאקראט-טישער איינפארשטענדניש.

ארגענטינע

דער לייטער פון דער פוילישער פארשטייערשאפט אין ישראל טשעסלאוו יאצאדווי האט איבער-געגעבן דעם פראפעסאר פון העברעאישן אוניווער-סיטעט אין ירושלים, יעקב נאלדבערג די אויס-ערגנג". נאלדבערג קריי". די באלייטונג האט אים געגעבן אן אויסגעצייכנט דעם כבוד אויפ-ערזאמקייט פון דער אונגארישער יידישער קהי-לה. איך האב נעהאט דעם כבוד אויפצונעמען דערן פילאליקע באזוכן, פארשטייט זיך, אויף אנדערע אינלאנדנען.

דאס מאל, אלס מיטגליד פון דער אגזיקיוטיוו פון דער יידישן וועלט קאנגרעס און אויף דער אינלאנדנע פון דער פארום בין איך אויסגעגאנגען מיט

פראנקרייך

4 כודעשיע וויינשאפטלעך זענען אין חודש יוני געווען די עפנטלעכע ווערטער פון דעם ירושלימער אוני-ווערסיטעט, בכדי צושטודירן אייניקע פראבלעמען אין שייכות מיטן עקספלאאטירן די וואסער-רע-סורסן און די ישראלדיקע מעטאדן פון דער עקס-פלואטירונג.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאָל אין חודש ● 1.9.1990 ● בוקארעסט

הרב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען

דאָס וואָס מען האָט נישט געקאָנט אמאָל שרייבן

„פארגעסן? פארגעבן? רעאביליטירן?

די אומזעבארע זייט פון אן אזכרה

1986 ... 45 יאָר זינט דעם פּאָגראָם פון יאס.

דער אלמאנאך פון וואדימס „אפיציאז" „סעפּטעמינא" (די וואָך), גרייט צו די „אטמאספערע", פּובליקוירנדיק אן אומגלויבלעכן ארטיקל אונטערגעשריבן פון מיהאי פּעלין (און דאָס האָט געזאָלט הייסן לפומערשם „געשיכטע").

די צאָל פון די מארטירער, איז געוויינטלעך מינימאליזירט געוואָרן — 500 „פּערזאָן". דאָס ארטיקל האָט טראַטירט מיט לייכטזיניקייט און מיט ביטול דעם גענאָציד פון יאס. און גרייטנדיק „די רעאביליטירונג", האָט דער מחבר צוגערייט א „באמבע".

אָט וועגן וואָס עס האנדלט זיך. דער אימאָליגע-נישער פּאשיסטישער שריפטשטעלער און זשורנאליסט, קורציאָ מאלאפּארטע, האָט זיך אין ענע פּאָגראָם — טעג נעפינען אין יאס. ס'איז א לאָ-נישע זאַך, ווייל ס'איז געווען אין די ערשטע טעג פונעם אָנפאנג פון דעם אנטיסאָוועטישן קריג, און יאס איז געווען ביי דער גרענעץ. געלבספּארש-טענדעך איז די שטאָט האָט ארויסגערופן א גרויסן אינטערעס אין דער אינטערנאציאנאלער פּרעסע פון יענער צייט.

מאלאפּארטע האָט דערנאָך געשריבן דאָס בוך „קאפּוט" אין וועלכן צווישן אנדערע קריגס נאָ-טיצן אין אויך די שוידער כצענעם וואָס ער האָט מיט זיינע איינענע אויגן געזען ביים פּאָגראָם פון דער מאָלדאָווישער הויפּט-שטאָט. צווישן אנ-דערן דערציילט ער אז ער האָט זיך געפינען זונ-טיק דעם 29טן יוני 1941 (אין יענעם זונטיק ...) אינעם הויז פון דעם אידישן אדוואָקאט, דעם שכן אלטאין. דער קאָנסול, וואָס האָט דערפאַרן אז סע באריימען זיך פאָר געפערלעכע געשעענישן, האָט געראָטן דעם יידישן אדוואָקאט ער זאָל אנטלויפן פון יאס. ער האָט נישט געפאָלגט די עצה פון דעם קאָנסול און איז געבליבן אין דער היים.

און וועגן מאלאפּארטע איז געווען ביים קאָנסול, האָט א גרופּע רומענישע זעלנער זיך אריינגעריסן אין הויז האָבן צעשלאָגן צעבלויטיקט דעם „דוואָ-קאט דעם קאָפּ אריינגעוואָרפן אין אין א אומאָ-קאמיאָן און זענען אוועק. מאלאפּארטע און דער קאָנסול זענען נאָכגעפאָרן מיט א מאשין אָבער האָטעווען האָבן זיי אים נישט געקאָנט. אין פּאָ-דול-אוליאָע האָבן זיי געפינען נאָך זיינע פארבול-טיקטע דאָקומענטן.

וואָס זאָגט ה' פּעלין? אז אלץ איז א לוגן. ס'זענען געמאכט געוואָרן אויספירלעכע אויספאָר-שונגען אין די יאסער ארכיוון. מאלאפּארטע איז אפילו דעמאָלט נישט געווען אין יאס. ס'קען נישט זיין אז א איטאליענישער זשורנאליסט זאָל זיך געווען געפינען אין יענע טעג אין יאס, אָן זיין אנווזנהייט זאָל דערשיינען אין דער ארכיוו פון דער פּאָליציי. הייסט עס, נאָך א יידישער לוגן...

דאָס באהויפּטעט דער ה' פּעלין. איז דאָך אָבער פּאראנען א גאָט אויף דער וועלט? וואָס זשע טוט דער רבונו של-עולם, טוט ער דאָס מאָל (לפי-דער וואָס נישט צופיל מאָל) א שמיים אים פּיסק אריין דעם לוגנער מיט אן אומשטרייטבארן באַ-ווייז.

ווי אזוי זשע געלינגט עס דעם רבונו של-עולם? ס'זענען דאָך (אין 1986) פאָרביבער 45 יאָר זינט דעם פּאָגראָם. עדות זענען נישטאָ, ווו זאָל מען זיי זוכן? ווו? טאָקע אין ביוראָ פון דער פּערע-ראציע פון די יידישע קהילות, טאָקע אין א ביוראָ, לעבן מיין קאָבינעט. דאָרט איז דער ביוראָ פון אינזש. בלומענפעלד, געווען ווייצע-מיניסטער פון טראנספּאָרט וועזן, אונזיווערסיטעט פּראָפע-סאָר, און דעמאָלט אין 1986, איז ער געווען פּרע-דיזענט פון דער בוכארעשטער יידישער קהיל. דער ארויאָקט אלטאין איז געווען זיין שווער. די פרוי בלומענפעלד און איר מוטער (פרוי אלטאין וואָס לעבט אין בוקארעשט, ביי איר טאָכטער און איידעם) זענען ביינעווען ביי דער כצענע וועלכע עס באשרייבט דער זשורנאליסט סאלאפּארטע. אלע דריי, די שווינער, די טאָכטער און דער איידעם, באוויינען ביז היינט דעם טראגישן סוף פון דעם מארטירער אלטאין, ז"ל וואָס איז געפאלן על קידוש השם.

תיכף נאָך דעם דערשיינען פון דעם ארטיקל האָב איך פּראָטעסטירט ביים קולטוס-דעפּארטאמענט, ביים שעף קומפּאנאשו. ווי געווינענלעך, קיין ענ-פער נישט באקומען.

אינזינעם מיט מיינע נאָענטע מיטארבעטער, האָב איך דעמאָלט ארגאניזירט די אזכרה און אָפּגע-מערקט די 45 יאָר זינט דעם פּאָגראָם.

ס'זענען געקומען קיין יאס פון אנדערע מאָלדאָווישע שטעט, און ערך פינף טויזנט. אין לעצטן מאָמענט האָב איך איינגעלאדן די ארטיקע סאכט-ארגאנען. איך האָב ביי קיינעם נישט גע-מאנט קיין באאוליקונג. איך האָב געווענדעט א איינלאדונג דעם אמבאסאדאר פון מדינת ישראל, ד'ר יוסף גובּרין, דעם ה' קלארק, דער באפולמעכ-טיקטער פון דער אמעריקאנער אמבאסאדע. מצד די היגע מאכטן ארגאנען זענען געקומען דעלעגאטן פון א קלענערן ראנג.

די פון „אובן", און „אפילו דער פון" אויבן", האָבן נישט געהאט דעם מוט צו פארבאָגן מיט כוח די ארגאניזירטע מאנעפעסטאציע.

אומפארגעסלעך וועט פאר מיר פארבלייבן דער מאָמענט, ווען איך האָב זיך געפונען אויף דער אימפּראָוויזירטער טריבונע, און הינטער מיר זע-נען געווען די אומצאָליקע מצבות פון די יידישע אָפיצירן און עלעגאנט וואָס זענען געפאלן פאר דעם פּאטריאָטישן קריג אין דער מלחמה פון די יאָרן 1916 — 1918, און אנטקעגן מיר זענען געווען די מאסן קברים פון די טויזנטער מארטירערס פון דעם פּאָגראָם פון יאָר 1941, און אָרום, די טויזנטער פארטרויערטע פנימער פון דעם גאנצן שטח פון דעם בית-עולם.

א לאנגער זיפץ האָט ארומגענומען דעם עמק הבכה און וועלכן סע געפינט זיך דער בית-עלמין פון „דער שטאָט פון מאָרד" (עיר ההרגה) (זע, די אומפארגעסלעכע פּאָעזיע פון אונדזער גרויסן פּאָעט חיים נחמן ביאליק).

ס'זענען אָפּגערוכט געוואָרן טרויער תפילות. אונדזערע יינגלעך און מיידלעך האָבן געזונגען שואה לידער.

דער ערשטער האָט גענומען דאָס וואָרט דער עדות טעאָדאָר בלומענפעלד וועלכער האָט דער-ציילט וואָס אין פארגעקומען אין „יענעם זונטיק"...

דורך זיין קול א דערשטיקטס פון עמאָציע האָבן גערעדט די טויטע, גלייך ווי טויזנטער הייליקע קולות האָבן אָפּגעקלינגען, אויסשרייענדיק זייער ווייטאָג, זייער צאָרן און רעוואָלט.

דערנאָך האָבן איך געגומען דאָס וואָרט. דאָס וואָס איר האָט געלייענט אין פאָריקן נומער פון אונדזער צייטשריפט, שטעלט מיט זיך פאָר דעם אינהאלט פון דער טעזע וועלכע איך האָב אנט-וויקלט:

1. ס'איז נישט געווען אן אנארכישער פּאָ-גראָם, נאָר אן ארגאניזירטער גענאָציד דורך דער רעגירונג ביז צום העכסטן ניוואָ.

2. איינע זענען די פאשיסטן און עפּעס אנדערש איז דאָס פאָלק.

3. אנטאָנעסקו האָט געבראכט טרויער און פאר-ניכטונג נישט נאָר דעם יידישן פאָלק, נאָר אויך דעם רומענישן.

4. מיר טאָרן נישט טאָלערירן דאָס פּראָפאנירן דעם אָנדענק פון די מאָטירערס. מיר פארגעסן נישט און רעאביליטירן נישט. מיר ברענגען אויף דער אויבערפלאַך פון דעם געוויסן די אָפּגעגעטענע פארברעכנס. נאָר אזוי וועלן מיר פארטעטיקן דאָס פאטערלאנד און דאָס פאָלק פון נייע סכנות, און נאָר אזוי וועלן מיר פארשטעלן דעם וועג דעם נעאָ-פאשיזם.

נישט דעם רעפּארטאזש, נישט דער רעזיומע פון די רעדעס האָט די צענזור נישט דורכגעלאָזט. אויף אונדז האָט זיך אויסגעגאָסן אן אומגלויבלע-כער שטורעם פון צאָרן. איך האָב זיך געפונען אין יולי 1986 אין דער שוויץ, ווען ה'טעאָדאָר בלומענפעלד איז ארויסגערופן געוואָרן אין דע-פּארטאמענט, און דער דירעקטאָר מונטעאנו האָט אים גלייענען דעם „באשולדיקונגס אקט", פון 15 פּונקטן. די הארבסטע באשולדיקונגען לגבי אונדז און דער צאָרן מיט וועלכן זיי זענען אויסגע-דרוקט געוואָרן, זענען געווען באגלייט מיט נישט פארשטעלטע דראָאונגען.

ס'איז געווען קלאָר און דאָרט „אויבן" האָט מען געגעבן אן „אָנדייטונג". דאָס וואָס איז פאָרגעקומען אין יאס, האָט מען באדארפט אומבאדינגט דער-שטיקן. אָבער ...

(המשך אויף ז' 10)

דער ריש גלותא פון די רומענישע יידן

צום דערשיינען פון זיין בוך „סכנות, נסיונות, נסים"

הרב דוד משה ראָזען איז אויסגעווילט געוואָרן אלס הרב הכולל פונעם רומענישן יודנטום אין יוני, 1948, אין חודש מיט צוויי טעג נאָכן גע-בוירנטאָג פון מדינת ישראל. דאָס איז געווען א ריינער צופאל, אָבער פאראן צופאלן וואָס האָבן א שייכות ... זיין היסטאָרישער פארדינסט, די עליה פון הונדערטער-טויזנטער רומענישע יידן, וואָלט ניט געווען מעגלעך אן דער יידישער מדינה זיי אריינצונעמען. „יציאת-רומעניע" וואָלט ניט געווען מעגליך אן הרב ראָזען...

איצט קען איך אנהויבן פון אנהויב.

ריש גלותא איז ניט קיין נומא. קלאָר, דער ריש גלותא אין בבל האָט געלעבט און געווירקט אין אנדערע צייטן און אין אנדער טייל פון דער וועלט. די באדינגונגען זיינען געווען אנדערע און דער ריש גלותא האָט במילא געטראָגן אן אנדער באראקטער. דער ריש גלותא-עקזילארך בלע"ז — האָט געהאט עפּעס פון כבוד-מלכים און אפילו א פּרווואטע ארמיי אָבער עס איז געווען גרוס, אן עצמאות, אן אן איינענער טעריטאָריע. הכלל, עס איז געווען שתדלנות, אפילו וועגן דער שתדלן איז געקומען אין א גילדערנער קארעטע...

פון דער ערשטער זייט האָט הרב ראָזען געהאט — און האָט עד היום אויף מאנכע פון די פונקציעס פון גאון. ער וועט ניט האָבן קיין פּא-ראיבל אויב איך וועל זאָגן, אז ער איז ניט רב סעדיה גאון, אָדער רב חאי גאון, אָדער רב עמרם גאון, אָדער רב שרירא גאון, אָבער ער איז דער גייסטיקער פירער און פּיסק אחרון פון אלע רו-מענישע יידן.

די „בעלמער חכמים", וועלכע פּרעדיקן דע-מאָקראטיע פון זיכערע היימען אין לאָנדאָן און ניו יאָרק, פאריז און וועזענעווע, דארפן עדיינען, אז הרב ראָזען האָט במשך פון איבער פערציק יאָר געדארפט קודם כל ראטעווען יידן פון קלעם. ער האָט מחיים געווען די מיצווה פון פּדיון שבוים ניט בדרך מליצה, נייערט פּשוט כמשמעו. „כל המקיים נפש אחת מישראל"... הרב ראָזען האָט געראטעוועט הונדערטער-טויזנטער. און זיי ריידן וועגן דעמאָקראטיע... אין מדינת ישראל האָבן יידן דעמאָקראטיע...

ווער עס קען הרב ראָזען פּרעזענליך, ווייסט, אז עס וואָלט אים געווען מער ניחא צו פארהאנדלען מיט פּרעזידענט בן צבי פון פאראייניקטע שטאטן איידער מיטן רומענישן דיקטאטאר...

די ליטווישע יידן צווישן די ביידע וועלט-מלח-מות האָבן געהאט א גרויסן כלל: יידן אָט יידן דארפן זיך ניט מישן אינעם פּאָליטישן געראנגל אין זייער לאנד. אלס יידן דארפן זיי בלייבן טרעל און און ראטעווען וואָס מען קען...

וועגן דעם דאָזיקן נעראנגל צו אלעווען פון סכנות און חתחות, אנטיסעמיטיזם און אנ-ותדוקע סאטראפן, דערצייט דאָס ניי בוך פון הרב ראָזען. עס איז א בוך צו לייענען און צו לערנען און עפּעס אפּצולערנען. און א נעוויסן וויפל מירט דאָס בוך א תחומה אין דער יידישער נעשיכ-טע. היינט זיינען מיר ניט מער די פלאָטשיקעס בנות פון פעלמער-מאדר (דושינסקיי בלעכער) אבער אנדערע זיינען. פעלמער-מאדר איז אויעך פון דער וועלט אויף אייביק. היינט איז נאָך אויך א טייל פון מענשלוכן נוסף אויף האָבן היינט א פּליטס לגבי אנדערע...

הרב ראָזען נעמט ניט פאר זיך דעם נאָמען פון דער ראטעווער די רומענישע יידן. דער בוך דערציילט וועגן סכנות, נסיונות און נסים.

דאָס איז נישט דאָס ערשטע בוך פון הרב ראָזען. אין 1973 איז דערשינען אין בוקארעשט א בוך פון הרב ראָזען מיטן טיטל „די אפּאָרטענע ביין". דאָס איז א רמז אויף דער אפּאָרטענער ביין, אבער וועלכע די צדיקים וועלן אריבערגיין בשלום. דער נאָמען שלמה ... ווייזט די ארטיקלען, דרשות, פּילאָזאָפישע באטראכטונגען, פּרושים און דר. איז אינעם בוך פאראן א קורצער עסי וועגן הרב באב. אין דעם דאָזיקן עסי איז ציטירט הרב ראָזען דעם באריטמן מאמר אין ירושלמי, אז משיח עדיין איז נעבוירן געוואָרן אינעם טאָג פון חורבן בית המקדש. דאָס איז דער צווייטער אז מאָ פון הרב ראָזען. עס איז אויך דער שלוסל פון זיין נייעם בוך. דער מחבר איז קודם כל ולל מלא א נאטירליכער ציוניסט. ר'נחמן בראסלאווער האָט געזאָגט: „ווהין איך גיי, גיי איך קיין ארץ ישראל". דאָס איז דער וועג פון הרב ראָזען אין אלע סכנות, אלע נסיונות, אלע נסים...

/ איך בעט מחילה תלמידי איך, א ליווישע אין און מתנגד פון צען דורות, ציטיר ר'נחמן בראסלאווער .../

צום סוף דארף מען ציינען, אז דאָס איז דער אוטאָביאָגראפיע פון א תלמיד חכם, א דענער א שארפער באאָבאכטער, אן עקספּאָנענט פון תורה און חכמה. דיפלאָמאטיע איז ביי אים א נויטווענדיקע הוספה צו אהבת ישראל...

איך האָף אז הרב ראָזען וועט שרייבן זיין בוך נאָכאמאָל — אין עברית. ער דאַרף ניט קיין איבערזעצער...

שמואל גאָלדשמידט (לאָנדאָן)

א צוזאמענטרעף מיט א דעלעגאציע פון סענאטאָרן פון די פ.ש.א.

פרייטיק דעם 21סטן אויגוסט. ד"י. איז כבוד הרב הראשי ד"ר דוד משה ראָזען שליט"א, פּרע-זידענט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהי-לות פון רומעניע, איינגעלאדן געוואָרן דורך דעם סענאטאָר באָב דאָול, דער אָנפירער פון דער דע-לעגאציע פון די אמעריקאנער סענאטאָרן וועלכע האָבן באזוכט רומעניע — אויף א צוזאמענטרעף מיט די מיטגלידער פון דער דעלעגאציע.

ביים צוזאמענטרעף האָבן זיך באטייליקט די סענאטאָרן אלאפּאָנ מ. ד'אמאטאָ, דאָן ניקלער, קאָני מאק, דזשאָן וואָרנער, דזשעק גארן און סטיוו סימסס.

ס'זענען אויך ביינעווען זיין עקסצעלענץ דער אמבאסאדאָר פון די פ.ש.א. אין בוקארעשט, אלען גרין זשוניאָר, און דער באפולמעכטיקטער פון דער אמבאסאדע לערי נאָפער. די אונטערדרוגונג האָט געהאט אלס אינהאלט:

1. מיינונגס-אויסטויש איבער דער איצטיקער לאגע אין לאנד און די הילף אין וועלכער עס נויטיקט זיך די יונגע דעמאָקראטיע פון רומעניע מצד די פאראייניקטע שטאטן, אין נייסט פון דער טראדיציאָנעלער פריינדשאפט צווישן רומענישן און אמעריקאנער פאָלק.

2. די לאגע פון די יידישע קהילות אין רומעניע נאָך דער רעוואָלוציע פון דעצעמבער 1989.

3. אויף דער ביטע פון די מיטגלידער פון דער דעלעגאציע, האָט כבוד הרב הראשי באטאָנט די שעדלעכע אנטיסעמיטישע אטאקעס וואָס קומען פאָר אין לאנד, דאָס ווידער דערשיינען די פאשיסטישע אידעען און פענאָמענען וואָס שטעלן מיט זיך פאָר א געפאר פאר דעם גאנצן רומענישן פאָלק און דעלבסטפאראשטענדלעך פאר דער שא-רית שפּליטה פון דעם רומענישן יידנטום וואָס האָט אזויפיל געליטן פון די לעגיאָנער — פאשיסטן און דעם אנטאָנעסקו רעזשים.

דער צוזאמענטרעף איז אדורך אין א פריינ-לעכער אטמאספערע.

אזכרה

צום 50סטן יאָרטאָג פון דעם ווינער דיקטאטאָר ווען היטלער און מוסאָליני האָבן אָפּגעריסן פון רומעניע, טראנסילוואניע און עס אוועקגענומען אונגארן, האָט די פעדעראציע ארגאניזירט אן אזכרה אין אָנדענק פון די איבער 150 טויזנט יידן פון צפון טראנסילוואניע וואָס זענען אין פרילינג פון יאָר 1944 דעפּאָרטירט געוואָרן דורך די אונגארישע פאשיסטן און אומגעבראכט בנין וואָרן אין אוישוויץ. בכוח הרב הראשי שליט"א האָט אונטערגעשטראָכן אז מען דאַרף נישט אויס-מישן דאָס רומענישע אָדער דאָס אונגארישע פאָלק מיט די פאשיסטן פון די פעלקער. די אזכרה איז א וואָרענונג פאר די פעלקער, אין א מאָמענט ווען אין דער ביידע לענדער הייבן זיך נייע נעאָ-פאשיסטן אויפסניי אויף דעם קאָפּ. די לעקציע פון די יאָרן 1940—1944 דאַרף אויפוועקן דעם פעלקער מיר יידן וועלן נישט טאָלערירן מען זאָל אונז באלידיקן אָדער באדראָען. דער פאשיזם מוז אָפּגעשטעלט ווערן.

ביי דער אזכרה האָבן זיך באטייליקט דער אמבאסאדאָר פון מדינת ישראל, פון וועגן וועלכן, דער פּאָרשטייער פון די פ.ש.א., סאענאטאָרן, פון אינטעלעקטואלן יידן און נישט-יידן.

כתב-עת

של היהדות הדתית מרומניה

ב"ה י" באלול תש"נ מס. 698 דו-שבועון

אנו מפרסמים את המאמר דלהלן שהופיע ב„הצופה" מיום י"ט באב תש"נ (10.8.90)

פרקי חיים של "ריש גלותא"

הרב ד"ר משה דוד רוזן

מאת משה אישון

"מכנות, נסיונות ונסים" – כך הכתיר הרב ד"ר משה דוד רוזן, רבה הראשי של רומניה, את ספרו האוטוביוגראפי שיצא לאור בלונדון בשפה האנגלית בהוצאת ווידנפלד את ניקולסון.

סיפור חייו של הרב, אשר עמד במשך למעלה מארבעים שנה על משמר קהילתו והנהיג אותה בשנות הקשים והגדולים תחת המשטר הקומוניסטי, נושם מפיו עלידרי העתונאי יוסף פינקלסטון, בשתדלו הג'ואיש כרוניקל" באנגליה.

לפנינו ספר אשר בצד סיפור החיים של הרב בכולל פרשיות חיים לא רק של הקהילה היהודית ברומניה, אלא גם מפנה את הזרקור על יהדות ברית-המועצות, מזה, ועל הקשר שנוצר בין הקהילות היהודיות מאחורי מסך הברזל בכלל ויהדות רומניה בפרט עם ראשי הארגונים היהודיים בעולם המערבי, מזה.

זהו סיפור חיים בלתי רגיל של רב ומורה דרך שלא אחת נגעב בפני סכנות חמורות ביותר, בתוך זה נסיונות קשים, אך הוא יודע לשמור על עוז רוחו, תוך הפידה שלא לוותר אפילו כהוא זה בכל הקשור בפולחי תפקודו הרבני, והוא גם בבחינת "ריש גלותא" של כחצי מיליון יהודים אשר שרדו ברומניה אחרי נוראות השואה שפקדה את יהדות אירופה.

בתמצית הנשמה היהודית

בספר שנכתב לא רק בכשרון רב, אלא גם בתבנית הנשמה היהודית של המפסר, מתגלה הרב משה דוד רוזן כמנהיג יהודי אמיץ לב, נדול דעה, אוהב ישראל ואוהב את עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל. לא נגנים איפוא אם נציין שבפרק זמן זה לא סם רב מסוגו ולא ידענו מנהיג ציבור אשר ידע לנוטר בחכמה את הספינה היהודית שעל גלים סוערים כדי להביא לעלייתם של כארבע מאות אלף יהודים מרומניה, וזאת בשעה שהמדיניות הקומוניסטית-הסובייטית היתה נעולה על העיקרון הדל נעילת שערים ואיסור במדינת ישראל את הסוכנו של הפאשיזם הבינלאומי.

אין ספק שעלייתם של יהודי רומניה מציינת את הישגו במסכת הניסים המשתורת מתוך ספרו האוטוביוגראפי של הרב.

ובכל זאת אין זה אלא פרק אחד מתוך הרבה פרקים הנקראים בנשימה אחת והמתארים את הסבל הכפוה שעברו יהודי רומניה במשך ארבעים שנה ואף הגעת למעלה מזה.

יש בספר פרטים רבים על סבלם של יהודים גם מידי אחיהם היהודים אשר צירפו אל עצמם "לוביסטיות" שמטרה אחת וזיתה לנגד עיניה, לעקור הסורשות היהודית ולחסל את שרידי התרבות היהודית בתוך קהילות ישראל ברומניה. הרב נעבר במלחמתו נגד ה"ייבסקציה" ובמרוצת בפעם ניעב מחדש בפני סכנות חיים.

אחד הסיפורים הקשים והמרתקים ביותר מתייחס לאותה שבת במרץ 1953 כאשר נודע על מותו של סטאלין. חיל ורעדה אחזו ביהודי רומניה עם התקבל הודעות על עלילת הרופאים בברית-המועצות ועל האשמות שהוטחו נגד ארגונים יהודיים כגון הג'וינט אשר קשר קשר בדי לפגוע בברית-המועצות ובמנהיגה הרוסית.

לא היה זה סחר פתאום. החששות הפכו לחלק מהמציאות גם בתוך הקהילה היהודית ברומניה; נעצרו רבנים שנחשדו בציונות וגם פרנסי קהילות אשר הואשמו בפעילות ציונית בשירות גורמים זרים.

כאחד חיינים – מספר הרב – הוא הוזמן בבחילות לשבתו של השר הרומני לענייני דתות. "נתבקשתי להבטיח את הדיפות היהודים, כפי שהוצגו עלידי ארגונים יהודיים, ובלי התקשורת המערבים הפאשיסטים. השבתי, מה, באמת רודפים יהודים? הרי בעתונות שלנו אין זכר לכך...".

התשובה לא נראתה בעיני השר והוא בשלו: "עליך להכחיש את הדברים".

הרב רוזן רחה את הבקשה. השר אמר לו כי הוא מעניק לו זמן לחשוב עד למחרת היום. "על כך הרב ד"ר משה דוד רוזן

השבתי לו במעשה של ר' אמנון – מחבר תפילת 'ונתנה תוקף', והוספתי, אינני רוצה לחכות למתן תשובה. תשובתי היא חד-משמעית: לא ולא!"

לבסוף נתרצה השר הרומני ושאל: האם יואיל הרב למרסם הודעה כי מאפשרים ליהודי רומניה לקיים בשרות, ללמוד תורה ולהתפלל. "לכך הסכמתי, כי זהו חלק מהמציאות היהודית ברומניה".

ואכן, דרך נס עלה בידו של הרב רוזן, כפי שהוא מתאר זאת בספרו, לקיים סדרי והווי חיים יהודיים ולשמור על הנחלת היהודית שלא תכבה.

בדרך-לא-דרך גם עלה בידו לקשור קשרים עם יהדות ארצות-הברית ובאמצעותם עם המיושל כשהוא הופך בן חסותם של האמריקאנים. דבר זה בלט לעין ביציר ביקורו של הנשיא ניקסון בבוקרשט. "היה מי שדאג להשפיע על נשיא ארצות-הברית, כי יקיים שיחות אתי בעת ביקורו ברומניה. אבל הכאלה היתה כיצד ידע לזהות אותי. אמרתי כי אני נושא על החזה שלי מגן-דוד גדול של זהב, כך שהוא יוכל לראות אותי בקבלת הפנים שתיערך לכבודו בארמונו של הנשיא צ'אוססקו. ואכן כך היה. ניקסון ראה אותי מרחוק ופנה ישר אלי ובירך אותי כאילו היה ידיד משכבר הימים".

צ'אוססקו וחברי ממשלתו נראו מאובנים למראה המחווה הידידותית של נשיא ארצות-הברית.

פגישה זו היוותה ציון דרך חשוב בפעילותו של הרב רוזן. היא פתחה בפניו שערים כדי להיטיב עם בני עמו ברפובליקה הרומנית.

היחסים עם השלטונות – "אהבה התלויה בדבר"

אם זאת, מדגיש הרב בפרקי הביוגראפיה שלו, כי יחסיו עם צ'אוססקו מאז ומתמיד היו קרירים מאוד. הוא נפגש עמו אולי ארבע, או חמש פעמים בסך הכל. בשנים האחרונות אף בלט נתק ביניהם וזה הגיע לשיאו כאשר נערכו מסיבות לציון יום הולדתו השבעים וחמש של הרב ומעמד חגיגי זה למעשה הוחרם עלידי שלטונות רומניה.

לא זו בלבד, הם אף אסרו על שגריר רומניה בישראל להשתתף בחגיגה שנערכה בירושלים.

אם לסכם את יחסיו של הרב רוזן עם השלטונות, הרי היתה זו בעיקר "אהבה התלויה בדבר". כל עוד הדזקקו לו היו מחניאים לו, ברגע שחשו כי לא יוכלו להיעזר בו לשם השגת מעמד של מדינה מועדפת בסחר עם ארצות-הברית, נהגו להתעלם ממנו.

למעשה, גם הרב רוזן לא ראה את עצמו ידיד של המשטר. הוא הקפיד לקיים קשרים עם השלטונות כשלנגד עיניו מטרה אחת והיא: הצלת היהודים, תוך שמירה על מורשתם היהודית. ובתחום זה האירה לו ההצלחה פנים.

בפרקי ספרו אנו מוצאים תיאור מעניין על שבת אחת במוסקווה, על פגישותיו המרגשות עם רב הקהילה והמתפללים בבית הכנסת הגדול. ובתוך אותו ביקור רשם בזיכרונו בלשון ההמנון הלאומי של עם ישראל: "עוד לא אבדה תקוותנו...".

הרב ובני קהילתו ברומניה היו במידה מסויימת לאחיעזר ליהודי ברית-המועצות. הם שלחו לשם את הביטאון של הפדרציה היהודית ברומניה וגם סייעו במידת האפשר בחיווק החישוקים היהודיים של יהדות ברית-המועצות.

באחדים מפרקי הספר מתייחס הרב לקשריו עם מדינת ישראל. מספר על פגישותיו עם מנהיגים ישראליים בניהם גולדה מאיר ומנחם בגין, ואגב כך מגלה על ויכוח שניהל עם גולדה מאיר. היא טענה נגדו, לשם מה הוא עוסק בביצור החיים הקהילתיים, בהקמת מוסדות תורה. לדעתה עדיף להפנות את כל המאמצים לענייני עלייה. על כך השיב הרב: "אם את רוצה שנביא את יהודי רומניה לישראל יש לדאוג קודם כל שהם יישארו יהודים...".

בין היתר התרשמנו מהפרקים המתארים את הלך הרוחות ברומניה בימי מלחמת סיני, מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, כיצד הגיבו היהודים וכיצד עמד הרב בוויכוח עם השלטונות כדי לסתור את ההסתה האנטי-ישראלית שנלוותה לדיווחים.

לא קל היה להציג עמדה שונה, אך כדרכו הקפיד הרב להסביר את הדברים מתוך ראייה יהודית דתית ועלפי שיטה זו גם הפיץ את הרעיון הציוניתדתי בין בני קהילתו.

קצרה הידיעה כדי לסכם את כל מה שנאמר בספר, החל מפרקי החיים של הרב כסטודנט וכחייל בצבא רומניה כשהוא מקפיד על אורח חייו הדתי ונזהר מכל משמר שלא להיכשל במאכלות אסורים, והדברים המתוארים מתמשכים, כאמור, כמעט על יובל שנים וכוללים פרטים על פגישותיו של הרב הראשי עם האפיפיור ועם מדינאים אחרים, אשר אחד מהם, סגן שר החוץ האמריקני, איגלברגר, ממלא תפקיד לא רק של איש קשר בין הרב לוואשינגטון, אלא גם כמי שניצב לימינו בעיתות צרה כדי להצילו.

אגדה שהיא חלק מהמציאות

הספר נקרא בנשימה עצורה. הוא פותח לעין הקורא הרבה פרקים סתומים אשר משך שנים היו חתומים בפני הציבור הרחב. כיום, כאשר אלה מתגלים, הם חושפים את האיש שהעניומד מאחוריהם במלוא עוז רוחו וכושר הנהגתו. ללא ספק הוא אף יירשם בהיסטוריה של יהודי רומניה כאחד בדורו. ומעיד עליו הרב הראשי ליהודות ברומניה, הרב ד"ר עמנואל יעקובוביץ, בדברי ההקדמה לספר, כי מדובר באדם שהפך לאגדה בתקופת חייו ואין זו אגדה אלא חלק מהמציאות בה-כיכב הרב ד"ר משה רוזן, רבה הראשי של רומניה, מתוך מסירות נפש עילאית כיאה למנהיג יהודי גאה הרצוי לרוב אחיו והוא דורש טוב לעמו.

בפרק החותם את הספר רשם הרב רוזן, כי אינו רואה את עצמו גיבור. הוא עשה מה שעשה כי כך הכתיב לו צו המצפון היהודי שלו. "ראיתי לנגד עיני את המשימה להציל חיי יהודים, לשחרר יהודים מעבדות ולדאוג לכיבוד כבוד האדם של כל אדם שנברא בצלם אלוקים: ללמד ילדים תורה ואורחות חיים יהודיים".

ובמשפטים קצובים אלה ניתן לסכם את הספר כולו, שהרי זה העיקר שהיה במשך ארבעים שנות פעילותו של הרב בקהילה היהודית ברומניה.

וכיום, כאשר הרב רוזן חותם מסכת חיים זו, אילו שאלו אותו מה היתה תגובתו אילו נתבקש למלא שליחות זו מחדש, היה משיב: הייתי מתחיל הכל מבראשית, כי העיקר הוא להציל יהודים וללמדם תורה.

אזכרה

ביום ה' ה-30 אוינוסט ש.ז. התייצבה „בבית-הכנסת הקורלי בבוקרשט אזכרה לזכר נשמות הקדושים שנהרגו ע"י הרוצחים הפשיסטים-ההורטיסטים בתקופה של הריקטט מזוינה (1940). כמו כן נזכרו הקדושים אחב"י שנהרגו ע"י הפשיסטים הרומנים בימי שלטונו של אנטונסקו י"ש. טקס ההזכרה נערך בכובד הרב הראשי דר. דוד משה רוזן שליט"א, יו"ר ועד הקהילות היהודיות ברומניה. השתתף שהל רב וגם שגרירי ישראל וונגזואלה ונציג שגרי-רות ארה"ב.

בתהפוכות" העתים

דוד דורון

מרדכי גאון (שרוך), קשר, רבנים המשמר ללימודי עתונאות באוניברסיטת תל-אביב והבכון לחקר העתונות היהודית, גיליון 7, מאי 1990.

הגיליון החדש והשביעי של "קשר", רבעון עשיר בתוכנו ויפהפה בצורתו, מוקדש ברובו לעתונות היהודית החדשה במזרח-אירופה. תופעה חדשה ומעניינת זו מתקיימת בקהילות היהודיות שבברית-המועצות, ברומניה, בהונגריה, בצ'כוסלובקיה ובארצות נוספות.

מקום יחודי תופס כאן הדיון ב"כתב-עת", רד-השבועון של הקהילה היהודית ברומניה, שראיון עם עורכו, פרופ' חיים רימר, נדפס בחוברת. דרשבועון זה אינו חדש, משופש הוא מתמיד בהופעתו – יחידי בכל אירופה המזרחית – משך עשרות בשנים, תחת שלטונו הקומוניסטי של צ'אוסקו. אך עתה התחדש, ומכאן הטעם בהבלטתו.

דרשבועון "כתב-עת" נסקר לא פעם בעתונות בארץ בכלל, ובל"על המשמר" בפרט. במאמר "נדנת האנטישמיות 1980", שנדפס ב"על המשמר" ב-21/1/81 במלאת חצי-יובל להופעת הדר-שבועון, קיים החתם ראיון עם העורך וחברי המערכת, בבוקרשט. לאו סיפר העורך, כי השם "כתב עת" ניתן לדרשבועון, משום ששמות קודמים, כמו "מבכי" או "מנורה", נפסלו עלידי הצנזורה הכמשלתית. ייתכן, כי העורכים הראשונים (עימם נמנה גם פרופ' עזרא פליישר, חתן "פרס ישראל") ניסו למשוך יחוס מן העתון היהודי הראשון ברומניה (1855-1871), שנקא את השם "קורות העתים", והיה העתון התשיעי במספר (!) בכלל העתונות היהודית בעולם.

"כתב-עת", שהחל בהופעתו בשנת 1956, היה מועט בכמותו וצנוע תכנו, עקב קשיי זמן ומקום וכמיטל, לעומת העתונות היהודית והעברית הפורחת ורבת-תוכן, שנדפסה כשך מאות בשנים בכל הבלוק שלו רומניה: בסרביה, ביקובינה, ריגאה, טרנסילבניה. אלא שייחודו היה בזה, שהתמיד בהופעתו ונותר העתון היהודי היחידי במזרח-אירופה ובמערבה בזמנים האחרונים. (אם נתעלם מן הירחון הספרותי "מאוינטיש הרצלאנר", המופיע במסקבה באות עברית שבכתיב ייבסקי, וד"ל). ייחודו גם בזה שהופיע באובע שפות: מתוך 12 עמודיו, היו רק 8 ברומנית, 2 בירדיש, 1 בעברית, מאחר ויותר גם 1 באנגלית.

בתב עת

אף כי בשמו הרשמי של כתב-עת נכללה התוספת "של היהדות הדתית מרפובליקה הסוציאליסטית ברומניה", השכילו עורכיו להביא בו גם חומר בעל אופי יהודי-לאומי כללי, מתחומי ההיסטוריה והספרות של ימים עברו וגם מתחום הנעשה כיום בתפוצות הגולה ובמדינת ישראל. הוא גם העז מדי פעם, ולא בלי הצלחה, לצאת נגד תופעות אנטישמיות, תוך קבלת גיבוי השלטונות, כולל צ'אוססקו.

לאחר המפיכה והפלת צ'אוססקו ומשסרו נדם העתון לשבועות מספר. אך בינואר שנה זו חידש את הופעתו באותה המתכונת, בשינוי קל בתת-הכותרת: בלי "הרפובליקה הסוציאליסטית", אלא "רומניה" בלבד. באותו גליון כבר סופר על תפילה בבית-הכנסת בבוקרשט "לזכר גיבורי העם הרומני, חללי מהפיכת העם נגד הערץ צ'אוסקו וחבר מרעיו".

כהרגלו, העתון ממשיך לדווח במפורט על פעילותו אצל השלטונות ועל מסעותיו בחו"ל של הרב הראשי ד"ר ד.ב. רוזן, שהוא גם יו"ר הפדרציה של הקהילות היהודיות ברומניה. כן נמסר בו מידע על הפעילות הקהילתית המקומית ועל כנסים ארציים, בצד חומר בעל אופי היסטורי, פובליציסטי וספרותי, מתחומי העיון והמעשה בעולם היהודי ובמדינת ישראל ודגש מיוחד מושם על תרומת היהודים לארץ רומניה, לאורך השנים, בתחומים רבים).

לפני כעשר שנים הופץ דרשבועון זה בעשרת **אלפים** עותקים, מהם 8000 בתוככי רומניה (כולל **קוראים** לא-יהודים) ויתרם בחו"ל, רובם בגוש המזרחי. לאורך השנים היו נשלחים כמה מאות גליונות ליהודים בברית-המועצות. לעתים אף הובאו בדרך שבועון מכתבי-הערכה מאת קוראים בלינינגרד, מוסקבה, קישינוב ועוד. כיום, אומר פרופ' רימר, נותרה אותה כמות תפוצה, אף כי ברומניה רק 20 אלף יהודים, מתוך שכ-400 אלף מהם עלו ארצה זה מכבר.

לפני עשור הבהיר עורך העתון, כי המכר שלו לקוראים בישראל הוא, "שיקראו את עתוננו ויבינו שזהו חלק מנשמתנו"; "שידעו כי מרגישים עצמנו כחלק מן העם היהודי ומדינת ישראל".

מתוך העתון „על המשמר"